

A Comparative Study and Development of a Contextualized Model for Marital Stability Among Couples with and Without Children: The Case of Mashhad

Bitā Bagherifam¹ Ahmad Sadeghi² Masoud Imanian Ardebili³

Received: 23/1/2025

Accepted: 13/4/2025

Introduction

The evolving structure of the family in contemporary societies—particularly the shifting patterns of marriage and childbearing—has underscored the need to re-evaluate the factors influencing the sustainability of married life. In recent years, rising divorce rates, delayed marriages, and a declining desire to have children have brought renewed attention to the quality and longevity of marital relationships. Within this context, the concept of marital sustainability—encompassing the continuity, commitment, satisfaction, and cohesion of a couple's relationship—has emerged as a key indicator in the analysis of family dynamics.

While prior research has primarily focused on individual factors such as personality traits, communication skills, or economic status, this study adopts a more integrative approach. It seeks to explore the combined impact of individual, social, and structural variables on marital sustainability. A central aspect of this research is the comparison between couples with children and those without, aiming to illuminate the role of parenthood in the endurance of marital bonds. Furthermore, the study considers the influence of gender and educational background to help build a more comprehensive and nuanced model.

The primary goal of this study is to develop a localized framework for understanding marital sustainability and to address the critical question: What factors contribute to the stability and quality of marital relationships under the current social conditions in Iran? It also aims to identify the differences in sustainability factors

1. PhD. Candidate, Department of Social Sciences, Quchan Branch, Islamic Azad University, Quchan, Iran. Email: b_bagherifam@yahoo.com

2. Assistant Professor, Department of Social Sciences, Quchan Branch, Islamic Azad University, Quchan, Iran. Email: asadeghi1528@gmail.com

3. Assistant Professor, Department of Social Sciences, Quchan Branch, Islamic Azad University, Quchan, Iran. Email: m.imanian@iaua.ac.ir

COPYRIGHTS

2023 by the authors. Published by the General Office of Islamic Culture and Direction southern Khorasan. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

between couples with and without children, and to assess the roles of gender and income in shaping these dynamics.

Methodology

This study employs a mixed-methods approach, integrating both qualitative and quantitative techniques to provide a comprehensive understanding of marital sustainability among couples. In the qualitative phase, thematic analysis was utilized to explore the lived experiences of couples. Semi-structured interviews were conducted with 38 couples who had been married for over ten years, including both those with and without children. Participants were selected through purposive and snowball sampling methods, ensuring a diverse and relevant sample. For the quantitative phase, a structured questionnaire was administered to assess the proposed model of the study, which included indicators to measure individual, social, communication, and economic factors. The questionnaire was completed by 300 individuals who had been married for over ten years, experienced dissatisfaction in their marital life, yet remained in the marriage and sought counseling at family counseling centers. In the qualitative analysis, MAXQDA software was employed, while for the quantitative data, PLS and SPSS 20 software were used. The combination of both methods facilitated a more in-depth and multi-dimensional exploration of marital sustainability, enabling the identification of nuanced factors and the complex interactions between variables that could not be fully captured through quantitative analysis alone.

Findings

The study's findings indicate that marital sustainability is influenced by a range of interconnected factors, which can be analyzed across three levels: individual, interactive, and structural. At the individual level, communication skills, conflict management abilities, emotional and psychological investments, and religious and value-based beliefs were found to play pivotal roles. Couples who exhibited higher levels of self-awareness, mutual acceptance, and effective problem-solving abilities tended to experience more stable and satisfying relationships.

At the interactive level, factors such as positive role models from the family of origin, shared goals, active participation in decision-making, and the equitable distribution of family responsibilities were identified as key influences on marital longevity. Moreover, the role of children in enhancing family cohesion and commitment to the relationship was particularly significant for couples with children. The data revealed that couples with children demonstrated higher levels of marital sustainability compared to those without, although this did not necessarily correlate with higher levels of marital satisfaction.

At the structural level, social support, economic status, employment, education, and the availability of counseling and educational resources were found to

significantly impact relationship quality. Additionally, notable differences in marital sustainability were observed between gender and educational groups. These results underscore the importance of designing supportive and educational policies aimed at enhancing marital quality within Iranian society.

Discussion and Conclusion

The findings of this study suggest that marital sustainability is a multifaceted concept influenced by the complex interplay of individual characteristics, family interaction patterns, and societal structural conditions. The results indicate that focusing solely on individual or economic factors fails to provide a comprehensive understanding of marital sustainability. Rather, it is essential to consider the broader interactive dynamics, cultural attitudes, and value systems that shape marital relationships.

A significant insight from the study is the mediating role of childbearing in promoting commitment and relationship continuity. However, while children may contribute to the stability of a marriage, their presence does not automatically result in higher marital satisfaction. In fact, in the absence of effective communication skills, having children may exacerbate marital pressures. This highlights the importance of addressing communication dynamics in relationship sustainability.

Additionally, the study found gender differences in perceptions of commitment and marital satisfaction, underscoring the need for gender-sensitive approaches when examining marital dynamics. These findings emphasize the importance of incorporating gender-focused perspectives in future research on marital sustainability. The model proposed in this study, which includes components such as interactive skills, value beliefs, institutional support, and economic status, offers a valuable framework for understanding marital sustainability in the context of Iranian society. This local model could serve as a foundation for future research in this area. It is recommended that educational programs for couples, particularly in areas such as communication skills, conflict resolution, and financial planning, be integrated into the agendas of cultural and social institutions. These programs could play a crucial role in improving marital quality. Furthermore, future studies should explore the influence of cultural and ethnic diversity within Iran, allowing for the development of more refined and contextually relevant models of marital sustainability.

Keywords: Cohabitation, Couples, Cultural, Comparative Study, Stability of Life.

References

- Asharioun, E., Leilabadi, L., Sohrabi-Esmroudeh, F., & Sepah-Mansour, M. (2014). Naqsh-e miyanjī Farsodgi zana-shooyi dar rabeteh-ye sāktāri-ye pāydāri-ye ravāni va sālem zisti [The mediating role of marital burnout in the structural relationship between psychological stability and healthy living]. *Journal of the Faculty of Medicine, Mashhad University of Medical Sciences*, 67(1), 220-233. <https://doi.org/10.22038/mjms.2023.71184.4227> [In Persian]
- Bagherifam, B., Sadeghi, A., & Imanian Ardebili, M. (2024). Motāle'eh-i dar Dalāil Pāydāri-ye Zendegi Zana-shooyi-ye Zojin Dārā-ye Farzand va Bedoon Farzand dar Manāteqi az Mashhad [Study on the reasons for the stability of married life of couples with and without children in some districts of Mashhad]. *Journal of Sociological Researches*, 18(1), 1-xx. [In Persian]
- Foucault, M. (2022). Nazm-e ashyā: dīrīne-shenāsi-ye oloum-e ensāni [Order of objects: Paleontology of the humanities] (Y. Emami, Trans.). Tehran: Institute for Cultural and Social Studies. [In Persian]
- Ghanbari Baghestan, A., Farahmand, E. M. N., & Mariani, M. N. (2020). Barrasi-ye rizaayat-e zana-shooyi bār asās-e samīmiat, ehsās-e tālāq va gozasht (Motāle'eh-ye moredī zānān-e mote'āhel shahr-e Mashhad) [Study of marital satisfaction based on intimacy, sense of belonging, and forgiveness (a case study of married women in Mashhad)]. *Cultural and Communication Studies*, 17(64), 183-164. <https://doi.org/10.22034/jcsc.2022.546518.2520> [In Persian]
- Ghezelbashian, Z., & Arefi, M. (2015). Samīmiat-e zana-shooyi va khoshandī zana-shooyi dar zānān nābāroor va 'adi [Marital intimacy and marital satisfaction in infertile and normal women]. *Journal of Clinical Research in Paramedical Sciences*, 4(4), 367-360. <https://brieflands.com/articles/jcrps-82078> [In Persian]
- Hasanzadeh, S. (2015). 'Avāmel-e tahkim-e khānevādah dar farhang-e eslami [Reinforcing the family in the Islamic culture]. *Quranic Knowledge Research*, 4(15), 45-68. <https://doi.org/10.22054/rjqk.2015.1030> [In Persian]
- Hosseini, M. (2011). *Rabeteh-ye sabk-hā-ye moghābeleh-i bā samīmiat va ta'ahhod-e zana-shooyi dar farhangīān-e shahr-e Ilām* [The relationship between coping styles and intimacy and marital commitment in Ilam culturalists]. (Unpublished master's thesis). Allameh Tabataba'i University, Tehran [In Persian]
- Kaveh, F., Zabihallah, R., Amanolahi, G., Aman-Elahi, A., & Khojastehmehr, R. (2020). Tadvīn-e model-e būmī keyfiyat-e zana-shooyi: Pajooreshī keīfī bār asās-e nazari-ye zamīneh-ī [Developing a native model of marital quality: Qualitative research based on grounded theory]. *Knowledge and Research in Applied Psychology*, 1(21), 71-60. <https://doi.org/10.30486/jsrp.2019.576024.1507> [In Persian]
- Lainiala, L. (2011). The impact of relationship quality on childbearing in Finland. *Finnish Yearbook of Population Research*, 46, 31-47. <https://doi.org/10.23979/fypr.45064>
- Marrero-Quevedo, R. J., Blanco-Hernández, P. J., & Hernández-Cabrera, J. A. (2019). Adult attachment and psychological well-being: The mediating role of

- personality. *Journal of Adult Development*, 26(2), 41-56. <https://doi.org/10.1007/s10804-018-9297-x>
- Modiri, F., & Ghazi Tabatabaei, M. (2018). Barrasi tāsīr-e keyfiyat-e zendegi zana-shooyi bar qasd-e farzand-āvrī [The effect of quality of marital life on childbearing intention]. *Sociology of Social Institutions*, 5(12), 94-73. <https://doi.org/10.22080/ssi.1970.2133> [In Persian]
- Monga, M., Alexandrescu, B., Katz, S. E., Stein, M., & Ganiats, T. (2004). Impact of infertility on quality of life, marital adjustment, and sexual function. *Urology*, 63(1), 126-130. <https://doi.org/10.1016/j.urology.2003.09.015>
- Mousavi, S. F., & Dehshiri, G. R. (2015). Naqsh-e fāseleh-ye bīn-e entezārāt va vāqe'iyat-e rabeteh zana-shooyi dar rizaayat-e zana-shooyi zānān va mardān shahr-e tehrān [The role of distance between expectations and reality of marital relationship in marital satisfaction of women and managers in Tehran]. *Journal of Women's Psychosocial Psychological Studies*, 13(2), 110-93. <https://doi.org/10.22051/jwsp.2015.2051> [In Persian]
- Naeimi, E., Saeedi, M., & Kazemiyān, S. (2018). Moghāyeseh-ye keyfiyat-e zendegi zojin tak-farzend bā zojin dārā-ye bish az do farzend dar khānevādeh-hā-ye Tehrānī [Comparing the quality of life of single-child couples with couples with more than two children in Tehranian families]. *Family Counseling and Psychotherapy*, 1(27), 172-161. <https://doi.org/10.34785/J015.2019.021> [In Persian]
- Nasiri Dehsorkhi, R., Dehshiri, G., & Ameri, F. (2018). Rabeteh-ye dalāyel edāmeḥ zendegi moshtarak bā anvā'e Rāhbor-hā-ye hefz-e rabeteh zanashooyi [Relationship between reasons for continuing cohabitation with different types of marital maintenance strategies]. *Journal of Women's Psychosocial Psychological Studies*, 16(2), 210-191. <https://doi.org/10.22051/jwsp.2018.18200.1608> [In Persian]
- Pooladi, E., Jahanbakhsh, E., & Mohammadi, A. (2019). Tabyīn-e jāme'eh-shenākhti-ye monāsabāt-ye zendegi moshtarak-e zojen bā usul-hā-ye tarbiyati-ye khānevādah. [Sociological explanation of couples' relationships in couples' cohabitation by family training patterns]. *Sociological Researches*, 12(1-2), 29-8. [In Persian]
- Sedighi, P., Oskoei, A., & Mogtabaei, M. (2022). Naqsh-e miyanjī khodshenāsī-ye ensejāmi dar rabeteh-ye bein-e mo'ālefeh-hā-ye delbastegi-ye vāledeyn bā khodpendāreh-ye dānesh-āmūzān. [Parents' coherent self-knowledge as mediators of the relationship between parental attachment components with students' self-concept]. *Journal of Family Research*, 17(4), 685-703. <https://doi.org/10.52547/JFR.17.4.685> [In Persian]
- Segami, V. B., & Van Eeden, C. (2020). Marital symbols and the marriage satisfaction and spiritual wellbeing of BaTswana married women. *Journal of Psychology in Africa*, 30(1), 37-43. <https://doi.org/10.1080/14330237.2020.1722363>
- Shahbakhti, Z., Shafiabady, A., H., J., & Jajarmi, M. (2018). Tarāhī model-e mafhoom-i khānevādah dar zojein moteqazi-e talāq bār asās-e nazari-ye dādeh

- bonyād. [Designing a family concept model in divorce applicant couples based on grounded theory]. *Journal of Social Work Research*, 5(15), xx-xx. <https://doi.org/10.22054/rjsw.2018.10952> [In Persian]
- Shahbazi, M., & Khademali, G. R. (2018). [Investigating and comparing marital satisfaction, quality of life, happiness, and life expectancy in women with less than 5 years of marriage]. *Journal of Applied Counseling*, 8(8), 54-39. <https://doi.org/10.22055/jac.2018.27623.1639> [In Persian]
- Vanassche, S., Swicegood, G., & Matthijs, K. (2013). Marriage and children as a key to happiness? Cross-national differences in the effects of marital status and children on well-being. *Social Indicators Research*, 4(2), 23-31. <https://doi.org/10.1007/s10902-012-9340-8>
- Vibha, P., Saddichha, S., & Akhtar, S. (2012). Quality of life and marital adjustment in epilepsy and comparison with psychiatric illnesses. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation*, 7(23), 81-93. <https://doi.org/10.1097/NMD.0b013e318288e298>
- Yousefi, N., & Bagherian, M. (2011). Barrasi melāk-hā-ye hamsar-gozīnī va farsoodgi zana-shooyi be 'onvān-e pīsh-bin-e zojin motāleb-e talāq va māyel be edāmeḥ-ye zendegi moshtarak [Study of criteria of spouse selection and marital burnout as predictive variables between couples applying for divorce and wanting to pursue marriage]. *Journal of Family Counseling and Psychotherapy*, 1(3), 301-284. <https://doi.org/20.1001.1.22516654.1390.1.3.2.4> [In Persian]
- Zhaoyang, R., Martire, L. M., & Stanford, A. M. (2018). Disclosure and holding back: Communication, psychological adjustment, and marital satisfaction among couples coping with osteoarthritis. *Journal of Family Psychology*, 32(3), 412-418. <https://doi.org/10.1037/fam0000390>

مقاله‌ی علمی - پژوهشی

پژوهش تطبیقی و آرائه‌ی مدل بومی دلایل پایداری زندگی زناشویی زوجین دارای فرزند و بدون فرزند (مورد مطالعه: شهر مشهد)

بیتا باقری فام^۱احمد صادقی^۲مسعود ایمانیان اردبیلی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۰۴

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۱/۲۴

مشاهده‌ی مقاله‌ی منتشر شده: دوره‌ی ۱۹، شماره‌ی ۲

http://www.farhangekhorasan.ir/article_218765.html

چکیده

صاحب‌نظران ادامه‌ی زندگی مشترک و کیفیت زندگی را انعکاسی از خواسته‌ها، امیدها و انتظارات افراد در ارتباط با شرایط کنونی و آینده می‌دانند. پژوهش حاضر، با رویکرد علی، در صدد واکاوی و دستیابی به مدل بومی پایداری زندگی مشترک در زوجین دارای فرزند و بدون فرزند با ده سال سابقه‌ی زندگی مشترک است. تحقیق حاضر به روش آمیخته و از نوع تطبیقی کمی می‌باشد. حجم نمونه‌ی تحقیق در بخش کیفی شامل ۳۸ نفر و در بخش کمی ۱۵۰ نفر را شامل می‌شود که براساس روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی و نمونه‌گیری هدفمند انجام شده است؛ افرادی از مناطق ۵، ۹ و ۱۱ مشهد که با وجود عدم رضایت از زندگی زناشویی همچنان در ازدواجشان پایدار هستند. داده‌ها با بهره‌گیری از مصاحبه و پرسش‌نامه گردآوری شده است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها در بخش کیفی از روش تحلیل مضمون (تماتیک) با کمک نرم‌افزار مکس کیودا و

۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قوچان، ایران

b_bagherifam@yahoo.com

۲. استادیار علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قوچان، ایران. نویسنده مسئول

asadeghi1528@yahoo.com

۳. استادیار علوم اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد قوچان، ایران

m.imanian@iaua.ac.ir

COPYRIGHTS

2023 by the authors. Published by the General Office of Islamic Culture and Direction southern Khorasan. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0)

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

در بخش کمی از نرم افزار PLS استفاده شد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که متغیرهای مشترک به عنوان دلایل پایداری زندگی در هر دو مدل زوجین دارای فرزند و بدون فرزند عبارت‌اند از: بحران ارزشی، کنش متقابل، مشکلات اقتصادی، گذشت و بخشش، تعهد و تبادلات اجتماعی؛ و تفاوت هر دو مدل تحت‌تأثیر فرزندآوری یا ساخت اجتماعی ناشی از عدم حضور فرزند در خانواده است.

واژه‌های کلیدی: زندگی مشترک، زوجین، فرهنگی، بررسی تطبیقی، پایداری زندگی، مشهد.

مقدمه

ازدواج یک پدیده‌ی اجتماعی است که نه تنها در ثبات و نظم جامعه نقش دارد بلکه نوعی سلامت جسمی و روحی را برای افراد جامعه به دنبال دارد و اساس تشکیل جامعه و مایه‌ی حفظ عواطف انسانی است؛ از این منظر تداوم و کیفیت بالای آن اهمیت زیادی دارد (یوسفی و باقریان، ۱۳۹۰: ۲۸۵). پیوند زناشویی در جایگاه پیچیده‌ترین نوع روابط انسانی واجد چنان توان بالقوه‌ای در آزادسازی احساسات است که در کمتر روابط بین فردی دیگر می‌توان نظیر آن را یافت (قنبری باغستان و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۷۱).

ثبات ازدواج مفهوم گسترده‌ای است و به زوج‌هایی اشاره می‌کند که نه طلاق گرفته و نه به دنبال جدایی از یکدیگر هستند. ثبات ازدواج مفهومی عینی و قابل مشاهده است که با رضایتمندی و شادکامی زناشویی متفاوت است. در حالی که ثبات ازدواج ویژگی زوجی است، رضایتمندی یک ویژگی فردی است و به شیوه‌هایی اشاره می‌کند که افراد از طریق آن ازدواجشان را ارزشیابی می‌کنند. در واقع ثبات ازدواج مواردی را در برمی‌گیرد که بیشتر از شادی، قدرت و دوام رابطه را موجب شوند (نصیری دهرخی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۰۵)؛ بنابراین آنچه که باعث پایداری ازدواج می‌شود، رضایت زناشویی است. عدم رضایت زناشویی سلامت ازدواج را در معرض خطر قرار می‌دهد. زوجینی که رضایت زناشویی بالا داشتند، در بیشتر زمینه‌ها با هم مشورت می‌کردند؛ به یکدیگر احترام متقابل می‌گذاشتند؛ به صراحت به یکدیگر ابراز علاقه می‌کردند و رابطه‌شان را یک رابطه‌ی دوستانه معرفی می‌نمودند و در کل از زندگی و رابطه با همسرانشان راضی بودند (بهار، ۱۳۹۴: ۱۲۷). درعین حال یکی از وقایع مهم زندگی خانوادگی تصمیم‌گیری

در مورد تعداد فرزندان و داشتن فرزند است. چرا که این مسئله بر سبک زندگی و از آن مهم‌تر بر کیفیت زندگی موثر است (نعیمی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۶۷) و در این میان آنچه مهم‌تر جلوه می‌کند این است که داشتن فرزند چه تأثیری بر تداوم و پایداری زندگی مشترک دارد؟ در حال حاضر، باتوجه به افزایش ازدواج‌های بی‌ثبات و افزایش آمار طلاق در کشور، کانون خانواده در معرض خطر است (حسینی و کاظمی، ۱۳۹۰: ۴۸؛ نصیری ده سرخی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۰۳) و باروربودن یا نبودن زوجین عامل مهمی در این رابطه است. با این حال با توجه به تعهدهای زودگذر و نرخ بالای طلاق در بین زوج‌ها، جالب است که هنوز برخی از زوج‌ها با رضایت و کیفیت بالایی به زندگی زناشویی‌شان نگاه می‌کنند و داشتن یک زندگی زناشویی شاد و باکیفیت بالا را همچنان به عنوان یک هدف بسیار مهم برای خود در نظر گرفته‌اند (کاوه فارسانی و همکاران، ۱۳۹۹: ۶۳). مسلم است که تمرکز بر این که چه عواملی باعث پایداری این ازدواج‌ها می‌شود باعث به دست آمدن تصویری می‌شود که می‌تواند در امر ایجاد و ترویج ازدواج‌های پایدار در جامعه سازنده باشد. پژوهش‌های بی‌شماری در خصوص علل طلاق صورت می‌گیرد و هزینه‌ی بسیاری صرف جلوگیری از فروپاشی خانواده‌ها می‌گردد. در این رابطه می‌توان به نقش نهادهای امنیتی و اجتماعی اشاره نمود که بخشی از وظایف آنان کنترل و کاهش بحران‌های فردی و اجتماعی - بالاخص خانوادگی - قبل از مداخلات انتظامی و قضایی است؛ لذا می‌بایست به‌صورت ریشه‌ای به این بحران پرداخت زیرا انحلال نهاد خانواده باعث آسیب‌های متعدد از جمله افزایش زنان و کودکان بی‌سرپرست و عدم جامعه‌پذیری صحیح و مطلوب کودکان و در مواردی گرایش این افراد به بزهکاری می‌گردد. در این پژوهش برآنیم با نگرش واژگونی فوکو این مسئله را بررسی کنیم. طبق تعریف فوکو، واژگونی عبارت است از آن چه انسان ممکن است در فرض مفهوم مخالف در ذهن خود احیا کند؛ لذا براساس این نگرش به جای مطالعه‌ی علل طلاق به مطالعه‌ی دلایل پایداری زندگی پرداختیم تا از این طریق بتوانیم ذهنیت زوجین (دارای فرزند و بدون فرزند) را بر تقویت علل پایداری زندگی متمرکز نماییم به جای اینکه ذهنیت آنان را به صورت منفی بر جلوگیری از طلاق و علل آن سوق دهیم. با کمک نگرش فوکویی می‌توان به‌راحتی، به‌جای رویکرد منفی، رویکرد مثبتی را فراروی زوجین دارای فرزند و بدون فرزند قرار داد و بدین صورت نیاز اجتماعی جامعه به حفظ خانواده را به نیکوترین وجه پوشش داد. در این راستا تأکید

می‌گردد در پژوهش حاضر واژگونی فوکو فقط یک نگرش و رویکرد است و نه چارچوب نظری تحقیق. برای دستیابی به نتیجه، دلایل پایداری زندگی بررسی شده تا به این طریق بتوان به کنه ذهن پاسخگویان رسوخ نمود.

به طور کلی، پژوهش حاضر با رویکردی ترکیبی درصدد بررسی تطبیقی دلایلی است که موجب می‌شود زوجین - در دو گروه دارای فرزند و بدون فرزند - به زندگی مشترک خود، علی‌رغم وجود مشکلات، ادامه دهند؛ این بدان سبب حائز اهمیت است که وجود فرزند به عنوان علت تامه‌ی ادامه‌ی زندگی زوجین و پایداری زناشویی به زعم محقق مورد توجه می‌باشد و لذا پایداری زندگی زناشویی بدون فرزند می‌تواند حقایق بیشتری را در خصوص موفقیت در پایداری زندگی زناشویی نشان دهد.

طبق آمار سازمان ثبت احوال ایران در ۱۴۰۲ش، تعداد ۲۰۲ هزار و ۱۸۳ طلاق به ثبت رسیده که در این میان بیشترین آمار متعلق به استان‌های تهران، خراسان رضوی، خوزستان، فارس، اصفهان است؛ لذا تصمیم گرفتیم در بستر فرهنگی استان خراسان رضوی به پژوهش بپردازیم. از سوی دیگر، فقدان تحقیقات برای ارائه‌ی مدل پایداری زندگی زناشویی نیز احساس می‌شد و جنبه‌ی نوآوری این تحقیق نیز همین است. جامعه‌ی آماری مطالعه‌ی حاضر از میان مراجعه‌کنندگان به مراکز مشاوره‌ی خانواده‌ی منتخب شهرستان مشهد در ۱۴۰۲ش انتخاب شده است و به دنبال پاسخگویی به این سوالات است:

- دلایل پایداری و تداوم زندگی مشترک زوجین با بیش از ده سال سابقه‌ی زندگی مشترک چیست؟

- چه تفاوتی میان مدل پایداری زندگی مشترک در دو گروه زوجین داری فرزند و زوجین بدون فرزند، که ده سال از زندگی مشترکشان می‌گذرد، وجود دارد؟ و متغیر تحصیلات و جنسیت چه تأثیری بر این مدل می‌گذارد؟

چارچوب نظری

توجه به خانواده به عنوان یک نظام اجتماعی، که ویژگی‌های مختص خود را داراست، اهمیت ویژه‌ای در جوامع دارد. در چنین نظامی افراد با علاقه و دلبستگی‌های هیجانی نیرومند، دیرپا و متقابل به یکدیگر متصل شده‌اند (اشعریون و همکاران، ۱۴۰۳: ۲۲۴). لازمه‌ی پایداری چنین خانواده‌ای، حفظ روابط زناشویی، تعهد، حساسیت، سخاوت، ملاحظه، صمیمیت، وفاداری، مسئولیت، اعتماد و اطمینان است و دستیابی به روابط رضایت‌بخش مستلزم تلاش هر دو زوج است (Segami & et al., 2020: 37-43). فقدان این موارد می‌تواند موجب آشفتگی خانواده و در نتیجه منجر به کاهش رضایت زناشویی و پایداری زندگی زوجین شود (پولادی و همکاران، ۱۳۹۷: ۹). در حقیقت فقدان وجود این موارد در خانواده‌ها و رابطه‌های نامطلوب بر سلامت پایداری زندگی زوجین اثرات منفی دارد (Marrero-Quevedo & et al., 2019: 41-56). به بیانی دیگر، می‌توان بیان داشت که ازدواج می‌تواند به‌عنوان پیوند جنسی از نظر اجتماعی به رسمیت شناخته شود و پسندیده‌ی بین دو فرد بزرگسال تعریف شود. هنگامی که دو نفر ازدواج می‌کنند، با یکدیگر خویشاوند می‌شوند؛ اما پیوند ازدواج شمار زیادتری از خویشاوندان را نیز با همدیگر مرتبط می‌سازد (نعیمی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۶۱). در واقع ازدواج مبنای شکل‌گیری خانواده است که خود جزء مهم‌ترین اتفاقاتی است که در طی زندگی فرد رخ می‌دهد؛ ازدواج یک رابطه‌ی مبتنی بر شکیبایی بین زن و مرد بالغ به‌عنوان دو فرد منحصربه‌فرد است (موسوی و دهشیری، ۱۳۹۴: ۱۰۳). بنابراین لازمه‌ی تقویت زندگی خانوادگی، ثبات و دوام آن و نوع نگرش و طرز تعامل زوج‌ها با یکدیگر است. همچنین عوامل موفقیت و ماندگاری ازدواج در سه دسته قرار می‌گیرند: عامل نخست دربرگیرنده‌ی اعتماد، داشتن رابطه‌ی عاشقانه و گرایش به سازش؛ عامل دوم دربرگیرنده‌ی احترام متقابل، توجه به نیازهای یکدیگر و سازگاری؛ عامل سوم دربرگیرنده‌ی توافق بر سر فرزندان و ارتباط سازنده. همچنین، ویژگی‌های دیگری را برخی زوجین بااهمیت می‌دانند، نظیر شوخ‌طبعی، داشتن نگرش مشابه نسبت به ازدواج، توافق بالا در مورد حرمت و تقدس ازدواج و تعهد و وفاداری (حسن‌زاده، ۱۳۹۲: ۴۶). محققان معتقدند بنیان و اساس هر خانواده به ارتباط بین زن و شوهر بستگی دارد که مبتنی بر حس متقابل همسران و احساس مسئولیت نسبت به همدیگر است؛ از این رو استحکام و بهبود خانواده از اهمیت زیادی

در جامعه برخوردار است و پایداری آن به رضایت زناشویی، میزان علاقه‌مندی زوجین به یکدیگر و بازخورد مثبت به تعهدات و متأهل بودن است که با عواملی مانند تحریف آرمانی، رگه‌ی شخصیتی، روابط، حل تعارض، مدیریت مالی، فعالیت‌های اوقات فراغت، رابطه‌ی جنسی، فرزندان، دوستان و جهت‌گیری مذهبی ارتباط پیدا می‌کند (اشعریون و همکاران، ۱۴۰۳: ۲۲۵).

عنصر اصلی پایداری زندگی زناشویی، کیفیت زندگی مرتبط با سلامت زندگی زناشویی نیز تعریف می‌شود. بنابراین پایداری زندگی زناشویی تنها شامل تخمین میزان و شدت ناهنجاری‌های زندگی نیست بلکه شامل برخورداری از شرایط خوب و کیفیت روابط و تناسب آن در زندگی نیز می‌شود (Marrero-Quevedo & et al., 2019: 41-56). به طور کلی، ویژگی‌های شخصیتی بر نوع رفتار و روابط بین زوجین و نیز راهبردهای کنار آمدن و مقابله‌ای موثر با بحران در زندگی زناشویی و پایداری زندگی زناشویی اثرگذار است (صدقی و همکاران، ۱۴۰۰: ۶۸۷). از سوی دیگر، میزان پایداری زندگی زوجین تحت‌تأثیر عواملی نظیر رضایت زناشویی زوجین با گذر زمان تغییر می‌کند. دل‌زدگی در زوجها حالت غم‌انگیزی است که افرادی که انتظار داشتند رابطه‌ای عاشقانه داشته باشند، با آن درگیر می‌شوند و پایداری زندگی‌شان مورد تهدید قرار می‌گیرد. دل‌زدگی از نظر جسمی، عاطفی و ذهنی دیده می‌شود و با ویژگی‌هایی مانند لذت نبردن از رابطه، احساس خستگی مداوم بدنی و اعتقاد به اینکه مشکلات برای همیشه حل نشده باقی خواهند ماند، خود را نشان می‌دهد. دل‌زدگی که با احساس استرس مداوم، درماندگی، ناامیدی و گرفتاری همراه است، حالتی بسیار مخرب است که بر تمام بخش‌های زندگی فرد تأثیر می‌گذارد و نه تنها خود فرد بلکه خانواده و روابط اجتماعی آن‌ها را نیز تحت‌تأثیر قرار می‌دهد (اشعریون و همکاران، ۱۴۰۳: ۲۲۵).

درباره‌ی خانواده نظریه‌های مختلفی ارائه شده است: طبق نظریه‌ی منحنی U چرخه‌ی زندگی و رضایت زناشویی از منحنی U- شکل تبعیت می‌کند. بدین معنا که رضایت زناشویی بالا در سال‌های نخست زندگی مشترک (قبل از والد شدن) وجود دارد، سپس کاهش حداکثری رضایت زناشویی در سال‌های میانی (دوره‌ی والدگری) و دوباره افزایش رضایت زناشویی در سال‌های بعدی (یا پس از والدگری) ثابت شده است. این الگوی منحنی به طور گسترده‌ای مورد قبول واقع شده و توصیف آن در بسیاری از کتب مرجع خانواده درمانی موجود است.

لوینگر^۱ (1965)، روان‌شناس رشد، برای تشریح اینکه چرا برخی از ازدواج‌ها سالم و کامل باقی می‌مانند، ولی برخی از ازدواج‌ها به طلاق ختم می‌شوند، نظریه‌ی تبادل اجتماعی را مطرح کرد. مطابق با نظریه‌ی لوینگر، افراد زمانی تمایل دارند در یک رابطه باقی بمانند که پاداش‌های دریافتی از رابطه، زیاد و هزینه‌های صرف‌شده در رابطه اندک باشد. در این نظریه، پاداش‌ها شامل جنبه‌های خوشایند رابطه همچون همدمی و همنشینی، حمایت عاطفی، احساسات روابط جنسی و کمک‌های روزانه است و هزینه‌ها شامل جنبه‌های ناخوشانید رابطه همچون تلاش برای سازگاری، برخورد با پرخاشگری‌های کلامی و فیزیکی کنار آمدن با عادت‌های بد همسر است (ده‌سرخی و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۹۲).

براساس نظریه‌ی بحران ارزش‌ها، تغییر ناگهانی و شدید در ارزش‌ها و هنجارها سازمان اجتماعی را که بر پایه‌ی هنجارهای سنتی جامعه است، کمرنگ کرده و ارزش‌های مدرن هم نمی‌توانند به سرعت زمینه‌ای برای نظم و سامان اجتماع شوند؛ در نتیجه هنجارشکنی و بی‌نظمی در جامعه افزایش می‌یابد؛ در جامعه‌ای که ارزش‌های سنتی کمرنگ شده و ارزش‌های مدرن هم به خوبی جا نیفتاده ممکن است تناقضاتی روی دهد؛ به تبع آن، در زندگی زناشویی ممکن است یکی از زوجین همچنان از ارزش‌ها و سنت‌های کهن تبعیت کند اما زوج دیگر به ارزش‌های مدرن تمایل داشته باشد و همین امر منجر به بروز تعارض بین آن‌ها گردد.

طبق نظریه‌ی شبکه مداخله‌ی اطرافیان در زندگی زوجین و شدت رابطه با اطرافیان مداخله‌جو ناسازگاری، عدم برآورد انتظارات زوجین و گرایش به طلاق را تشدید می‌کند (قادرزاده و همکاران ۱۳۹۱؛ به نقل از شاه‌بختی و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۴۹). نظریه‌ی شبکه بر این دیدگاه است که نزدیکان و اقوام زوجین به عنوان شبکه‌های مرتبط و تأثیرگذار می‌توانند رابطه‌ی زن و شوهر را تحت‌تأثیر قرار دهند. هر خانواده قسمتی از یک شبکه‌ی بزرگ خویشاوندی محسوب می‌شود که در تعامل با سایر افراد خانواده قرار دارد و فوکویاما در نظریه‌ی فروپاشی بزرگ معتقد است تغییر در هنجار مربوط به خانواده ریشه در تغییر ارزش دارد و لذا در تغییرات گسترده‌تر فرهنگ تجسم می‌یابد. اما این تغییرات ارزشی به نوبه‌ی خود به وسیله‌ی انگیزه‌ها و فناوری اقتصادی شکل

می‌گیرند که مهم‌ترین آن‌ها در قالب دو موضوع به عنوان علل زوال خانواده توسط فوکویاما مطرح شده است:

- پیشرفت کنترل مولید؛

- جابجایی درآمدها به طور نسبی از مردها به زن‌ها.

این نظریه‌ها بخشی از هزاران نظریه در خصوص خانواده است که در پایان نتایج پژوهش با آن‌ها تطبیق داده می‌شود.

پیشینه‌ی تحقیق

لینالا^۱ (2011) در فنلاند ۱۴۰۲ نفر ۲۵ تا ۴۲ ساله بدون فرزند یا تک فرزند را مورد بررسی قرار داده است. او کیفیت زندگی زناشویی افراد را در سال ۲۰۰۸م سنجیده و فرزندآوری ایشان را بررسی کرده است. نتایج تحقیق او نشان داده مردان بدون فرزند که کیفیت زناشویی متوسط و بالا داشتند با احتمال بیشتری صاحب فرزند شده‌اند. مردان با کیفیت زندگی زناشویی متوسط که فرزند دارند، به احتمال بیشتر صاحب فرزند بیشتر شده‌اند. کیفیت زندگی زناشویی، فرزندآوری زنان بدون فرزند را به دو صورت شکل داده است؛ کیفیت بالای زندگی زناشویی بر قصد فرزندآوری زنان بدون فرزند تأثیر مثبت داشته است؛ همچنین زنان با کیفیت زناشویی متوسط و بالا و داشتن فرزند قبلی با احتمال بیشتری صاحب فرزند شده‌اند. واناسچ^۲ و همکاران (2013) به این نتایج اشاره کرده‌اند که شادکامی زنان دارای فرزند، بیشتر از شادکامی زنانی بوده است که فرزندی نداشته‌اند. زائویانگ^۳ و همکاران (2018) نشان داده‌اند که رضایت زناشویی نقش مهمی در سلامت روان زن و مرد و همچنین میزان کارکردهای بهنجار خانواده ایفا می‌کند.

پژوهش مدیری و قاضی طباطبایی (۱۳۹۷) در بین ۱۲۳۲ زن زیر ۴۹ سال دارای فرزند و بدون فرزند نشان می‌دهد که کیفیت زندگی زناشویی بالاتر، در خروج از بی‌فرزندگی و تک‌فرزندگی اثرگذار است. پژوهش علی - مقایسه‌ای شهبازی و خادم‌علی (۱۳۹۷) در بین ۱۷۰ زن متأهل

1. Lainiala
2. Vanassche
3. Zhaoyang

(۸۵ نفر کمتر از ۵ سال و ۸۵ نفر بیشتر از ۵ سال) نشان داد که زنان با مدت ازدواج کمتر از ۵ سال در متغیرهای رضایت زناشویی، شادکامی و امید به زندگی از سطح بهتری نسبت به زنان با مدت ازدواج بیشتر از ۵ سال برخوردار هستند، اما بین دو گروه در متغیر کیفیت زندگی تفاوت وجود ندارد. همچنین کاوه فارسانی و همکاران (۱۳۹۹) با ۲۲ زوج در اهواز به صورت کیفی مصاحبه کردند و نشان دادند که کیفیت زناشویی مسئله‌ای است که اولاً باید با توجه به بستر هر جامعه مورد بررسی قرارگیرد و ثانیاً ضروری است کیفیت زناشویی به عنوان یک متغیر خرد، در سطح کنشگران اصلی خانواده یعنی "زن و شوهر"، مورد بررسی قرارگیرد.

با مطالعه پیشینه‌ی تحقیق، واضح است که در تحقیقات پیشین به جنبه‌های مختلف زندگی زناشویی پرداخته شده و بیشتر مواقع با نگرش جلوگیری از جدایی و طلاق و بررسی مباحث مرتبط با آن تحقیقات صورت گرفته است؛ لذا همان طور که در مقدمه عنوان گردید، در این پژوهش با رویکردی مثبت و ملهم از نظریه‌ی واژگونی فوکو دلایل پایداری به جای علل طلاق مورد بررسی قرار گرفت؛ با این رویکرد از سوگیری منفی پاسخگویان نسبت به واژه‌ی طلاق جلوگیری می‌شود و دارای نتایج کاربردی‌تر در راستای کمک به تشکیل خانواده‌ی پایدار و متعاقباً جامعه‌ای سالم خواهد بود.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نوع آمیخته است؛ به نحوی که برای فهم پایداری خانواده‌ها از روش تحلیل تماتیک و برای سنجش وضعیت آن‌ها از روش پیمایش استفاده شده است. بدین منظور دو گروه زنان و مردان با ده سال سابقه‌ی زندگی مشترک دارای فرزند و بدون فرزند مورد پژوهش حاضر قرار گرفتند. مصاحبه با این دو گروه با همکاری سه مرکز مشاوره در شهر مشهد انجام شد. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار مکس کیودا در بخش کیفی و نرم‌افزار pls در بخش کمی استفاده گردید که از آنالیز حداقل مربعات استفاده شده است (تمام نتایج گرفته‌شده در این بخش با استفاده از نرم‌افزارهای Smart PLS3 و SPSS20 محاسبه شد). در بخش کیفی با توجه به این که در این پژوهش به دنبال کشف دلایل هستیم، روش تحلیل تماتیک به کار گرفته شده است. حجم نمونه‌ی تحقیق براساس روش نمونه‌گیری هدفمند و براساس اصل اشباع‌پذیری (تا رسیدن به نتایج

یکسان) انجام گرفته است که شامل ۳۸ نفر (۱۵ نفر مرد و ۱۸ نفر زن) بر حسب دو گروه زوجین دارای فرزند و زوجین بدون فرزند با ده سال سابقه‌ی زندگی مشترک در مشهد است. گردآوری داده‌ها نیز از طریق مصاحبه‌ی نیمه‌ساختاریافته صورت گرفته است. در این روش - بیش از سایر روش‌ها - به "مصادق‌نمایی" و "تبیین مصادیق عینی" نیاز است. میانگین زمانی مصاحبه‌ها بین ۴۵ دقیقه تا ۱ ساعت بود. برای تعیین پایایی از مصاحبه‌های عمیق براساس سوالات پرسش‌نامه‌ی باز که به تأیید اساتید فن رسیده، استفاده شد و با توجه به سابقه‌ی کاری محقق در حوزه‌ی خانواده، می‌توان پایایی تحقیق را از دیدگاه کرسول مناسب ارزیابی کرد. برای رسیدن به معیار روایی و قابلیت اعتماد از تکنیک‌های متعارف و مرسوم استفاده گردید. گام اول، کنترل یا اعتباریابی توسط اعضا است؛ در این روش بعد از کدگذاری اولیه، متن مصاحبه‌ها و کدهای استخراج‌شده در اختیار مشارکت‌کنندگان قرار گرفت، که با توجه به عدم شناسایی مشارکت‌کنندگان، از این روش صرف‌نظر گردید. با این وجود خروجی کدگذاری‌شده به برخی افراد قابل‌شناسایی ارائه گردید و صحبت‌ها و متون پیاده‌شده و کدهای استخراج‌شده را تأیید نمود. گام دوم، استفاده از تکنیک ممیزی است که در این زمینه سه متخصص در حوزه‌ی تحلیل مضمون، بر مراحل مختلف کدگذاری، مفهوم‌سازی و استخراج مقولات نظارت داشتند.

برای سازماندهی فرایندهای ساخت‌یافته و ثبت اطلاعات مصاحبه‌های انجام‌شده با رضایت مصاحبه‌شوندگان ضبط گردید و از روش تحلیل تماتیک یا مضمونی برای تحلیل متن مصاحبه‌ها استفاده شد؛ تحلیل تماتیک یک روش کلاسیک برای تحلیل متن به شمار می‌رود که برای تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی و معمولاً برای مجموعه‌ای از متون پیاده‌سازی‌شده‌ی مصاحبه یا بحث گروهی استفاده می‌شود. محقق داده‌ها را از نزدیک بررسی می‌کند تا مضامین یا تم‌های مشترک و الگوهای معنایی را که مکرر مطرح می‌شود، شناسایی کند. یک فرآیند شش مرحله‌ای را در این گام طی نمودیم: آشنایی، کدگذاری، تولید مضامین یا تم، بررسی تم‌ها و تعریف و نامگذاری آن‌ها، که در این پژوهش به ۶ تم اصلی و ۲۱ تم فرعی منتج گردید؛ بدین صورت که بعد از هر مصاحبه، متن مصاحبه‌ها با استفاده از عبارات کلیدی موجود در متن یا استنباط‌شده توسط پژوهشگر بررسی گردید؛ کدهای مشابه از نظر ماهیت و معنی در یک طبقه قرار گرفتند؛ طبقات و کدهای هر مصاحبه با مصاحبه‌ی بعدی مقایسه شد تا خواص و روابط مشترک بین آن‌ها

شناسایی شود؛ سپس حول محور مشترکی قرارگرفت و طبقات وسیع‌تری را تشکیل داد. در این مرحله بررسی کردیم که آیا می‌توان کدها را مختصرتر نمود و آن‌ها را با هم ترکیب کرد و آیا می‌توان مضامین یا تم‌های جدیدی را به دست آورد؟ در مرحله‌ی نامگذاری، یک نام قابل درک برای هر یک از تم‌ها انتخاب نمودیم. نتیجه‌ی نهایی در جدول ۱ و ۲ جمع‌بندی گردید.

خلاصه‌ی نتایج تحلیل مضمون این مصاحبه‌ها منجر به شناسایی عوامل موثر پایداری زندگی زناشویی گردید و سپس براساس این نتایج پرسش‌نامه‌ای تهیه گردید که محقق تلاش نمود بین دو گروه با فرزند و بدون فرزند اقدام به جمع‌آوری اطلاعات بنماید تا با بهره‌گیری از روش‌های کمی، مقایسه‌ای تطبیقی را در قالب ارائه‌ی دو مدل میسر سازد. جامعه‌ی آماری در این تحقیق - در دو حالت کیفی و کمی آن - در برگیرنده‌ی زنان و مردان دارای ده سال سابقه‌ی زندگی و بیشتر است که به مراکز مشاوره مراجعه می‌کرده‌اند و براساس علل شناسایی‌شده به روش تحلیل مضمون مصاحبه‌ها در قالب پرسش‌نامه‌ی محقق‌ساخته مورد پرسش قرار گرفتند. در روش تطبیقی، ابتدا دو گروه بافرزند و بدون فرزند طی سوالی مرتبط با همین مضمون جداسازی شده‌اند. سپس برای گردآوری اطلاعات، ۱۵۰ پرسش‌نامه بین دو گروه زوجین دارای فرزند و زوجین بدون فرزند توزیع شد. پایایی پژوهش نیز به‌وسیله‌ی آماره آلفای کرونباخ بررسی شد (این آماره در این تحقیق بیشتر از ۰/۷ به دست آمد). با توجه به اعتبار تعیین‌شده برای این ابزار، صحت استفاده از آن برای انجام تحقیق تأیید شد.

یافته‌ها

تحلیل مضمون مصاحبه‌های به‌دست‌آمده از شرکت‌کنندگان در خصوص دلایل زمینه‌ساز ادامه‌ی زندگی مشترک بین زوجین دارای فرزند و بدون فرزند، منجر به استخراج شش تم اصلی «مدیریت و تصمیم‌گیری، وضعیت مالی و اقتصادی، فشار جمعی محیطی، مسئولیت‌پذیری، مهارت‌های ارتباطی، روابط زناشویی» گردید که در ادامه به تفصیل بیان شده است. براساس نتایج حاصل از مصاحبه‌های انجام شده و تحلیل مضامین آن‌ها، تم اصلی مدیریت و تصمیم‌گیری به پنج تم فرعی تقسیم گردید؛ وضعیت مالی و اقتصادی به دو تم اصلی؛ فشار جمعی به سه تم فرعی؛ مسئولیت‌پذیری به سه تم فرعی؛ مهارت‌های ارتباطی به شش تم فرعی و در نهایت روابط

زناشویی به سه تم فرعی تقسیم گردید که در جدول ۱ با میزان درصد فراوانی تعلق گرفته ارائه گردیده است.

جدول ۱. مقوله‌بندی تم‌های اصلی محور تحقیق

موضوع	ردیف	تم اصلی
دلایل پایداری زندگی مشترک با ۱۰ سال قدمت	۱	مدیریت و تصمیم‌گیری
	۲	عوامل اقتصادی
	۳	فشار جمعی محیطی
	۴	مسئولیت‌پذیری
	۵	مهارت‌های ارتباطی
	۶	کیفیت زناشویی

براساس نتایج حاصل از مصاحبه‌های انجام شده و تحلیل مضامین آن‌ها، تم اصلی مدیریت و تصمیم‌گیری به پنج تم فرعی تقسیم گردید؛ عوامل اقتصادی به دو تم اصلی؛ فشار جمعی به سه تم فرعی؛ مسئولیت‌پذیری به سه تم فرعی؛ مهارت‌های ارتباطی به شش تم فرعی و در نهایت کیفیت زناشویی به سه تم فرعی تقسیم گردید که در جدول ۲ با میزان درصد فراوانی تعلق گرفته ارائه گردیده است.

جدول ۲. دلایل شناسایی شده ادامه زندگی مشترک بین زوجین

تم اصلی	تم فرعی	درصد فراوانی	شرح کدهای تم فرعی
زندگی مشترک	تصمیم‌گیری	22.2%	به‌موقع تصمیم گرفتن، رضایت از تصمیمات، شرایط تصمیم‌گیری مطلوب
	مدیریت	11.1%	حل مساله، نحوه برخورد مطلوب با اختلاف سلیقه
	آینده‌نگری	33.3%	نگاه به آینده و تاثیر تصمیمات بر زندگی آینده خانواده و فرزندان
	نگرش به زندگی	22.2%	نگرش مثبت به مشکلات در خانواده، بزرگ نکردن مشکلات، هیچ موضوعی غیرقابل حل نیست، هدفمندی در زندگی
	داشتن هدف	11.1%	تمرکز بر اهداف زندگی مشترک، فکر کردن به نتایج کارها و تصمیمات
	جمع	100.00	N = Documents=38
عوامل اقتصادی	منابع مالی و اقتصادی	59.3%	اشتغال پایدار، درآمد پایدار، توان اقتصادی خانواده، سرمایه‌گذاری‌های مشترک

تم اصلی	تم فرعی	درصد فراوانی	شرح کدهای تم فرعی
	سرمایه‌گذاری	39.7%	بدنه اقتصادی خانواده، سرمایه و دارایی‌ها و ثروت
	جمع	100.00	N = Documents=27
فشار جمعی محیطی	بحران ارزشی	28.6%	عرف جامعه مانند قبح طلاق و جدایی و وجود سرزنش اجتماعی
	توقعات اجتماعی و حیثیتی	42.9%	انتظارات خانواده‌های کلان، حفظ آبرومندی، وجهات اجتماعی در نظر مردم
	توزیع قدرت	28.6%	قومیت مشترک، تعلقات مذهبی و فرهنگی، همشهری بودن، آداب و رسوم مشترک
	جمع	100.00	N = Documents=31
تعهد پذیری	مسئولیت نسبت به خود و دیگری	25.0%	احساس مسئولیت داشتن، انجام عمل مسئولانه، پاسخگویی در مقابل اشتباهات
	تعهدپذیری	50.0%	احساس روانی تعهد داشتن، احساس عذاب وجدان، انجام اعمال تعهدآور
	داشتن فرزند	25.0%	بیان علت اینکه به دلیل فرزندآوری بایستی به زندگی ادامه داد
	جمع	100.00	N = Documents=35
تبادلان اجتماعی	روابط خانوادگی	12.5%	ارتباط صمیمی، ارتباط مثبت، انجام ارتباطات متقابل، نحوه بیان ارتباطات
	اعتماد اجتماعی	12.5%	میزان اعتماد به گفتار و رفتار فرد
	گذشت	12.5%	گذشت از کمبودها و نقائص و نادیده گرفتن مشکلات
	امید و آرامش	25.0%	امید به آینده و آرامش در برخورد با مشکلات، خوش خلقی، نیک اندیشی
	ساختار پاداش	37.5%	سیستم تشویق و تنبه
	کنش متقابل	20.0%	توانایی حل مساله، مشورت، در میان گذاشتن مساله جهت حل مساله، گرفتن تصمیمات تفاهم آمیز، همدردی
	جمع	100.00	N = Documents=38
کیفیت زناشویی	زناشویی	16.7%	رضایت از تناسب اندام، رضایت از ظاهر و پوشش، توجه کافی به ابعاد زناشویی
	احترام متقابل	16.7%	رعایت حریم خصوصی، رعایت ادب در کلام، پاسخگویی مطلوب و متقابل
	عشق	66.7%	علاقه و محبت داشتن
	جمع	100.00	N = Documents=38

تم اصلی ۱: مدیریت و تصمیم‌گیری

تمامی زوجین در این پژوهش ($n=38$) در مورد مدیریت و تصمیم‌گیری به عنوان یکی از دلایل پایداری و ثبات زندگی توجه ویژه داشته‌اند. اکثر آن‌ها بر نحوه‌ی مدیریت و هدف‌گذاری و حل تعارض‌ها در گذر زمان به صورت خاص تأکید داشتند. ویژگی‌هایی که زوجین بر این تم اصلی موثر شناسایی کرده بودند در تم‌های فرعی زیر مشخص شده است که در جدول ۲ ارائه گردید. مدیریت و تصمیم‌گیری شامل تصمیم‌گیری، مدیریت تعارضات خانوادگی، نگرش مثبت به مشکلات، تعقل و اندیشه و نیز آینده‌نگری در پایداری زندگی زناشویی اهمیت زیادی دارد؛ به طوری که در پژوهش حاضر، بیشتر زنان و مردان مشارکت‌کننده به این مهم اذعان نموده و آن را عاملی کنترلی برای گرایش به ادامه‌ی زندگی عنوان نموده‌اند. همچنین در خصوص تبادلات اجتماعی نیز تم‌های فرعی امید و آرامش و اعتماد اجتماعی نیز از دامنه‌ی سوالات به دلیل عدم روایی توسط اساتید حذف گردید.

تم اصلی ۲: وضعیت مالی و اقتصادی

در این پژوهش وضعیت مالی و اقتصادی نیز بر تداوم زندگی مشترک زنان و مردان دارای فرزند و بدون فرزند مورد توجه قرار گرفته است. ویژگی‌هایی که زوجین بر این تم اصلی موثر شناسایی کرده بودند در تم‌های فرعی زیر مشخص شده است که در جدول ۳ ارائه گردید: کدها و طبقات جدول ۱ در خصوص عوامل اقتصادی، که زمینه‌ساز و تسهیل‌کننده‌ی پایداری زندگی مشترک بوده‌اند، از طریق مصاحبه‌های انجام‌گرفته با مشارکت‌کنندگان به دست آمد که بیانگر آن است بخشی از عوامل اقتصادی نظیر درآمدهای پایدار، توان اقتصادی، سرمایه‌گذاری‌های مشترک و تمکن مالی هر یک از زن و مرد، در کنار فرزند، به عنوان مکمل‌های ادامه‌ی زندگی مشترک شناسایی شده است. اکثر مصاحبه‌کنندگان جدایی را برابر با زیان اقتصادی هنگفت دانسته‌اند و معتقدند با مدیریت و گذشت می‌توان بر قدرت اقتصادی افزود. این موضوع در مقاله‌ای با عنوان «مطالعه‌ای در دلایل پایداری زندگی زناشویی زوجین دارای فرزند و بدون فرزند در مناطقی از مشهد» مورد بررسی قرار گرفته است (باقری‌فام و همکاران، ۱۴۰۳: ۵۳).

تم اصلی ۳: فشار جمعی محیطی

تعدادی از افراد مشارکت‌کننده‌ی دارای فرزند ادامه‌ی زندگی مشترک براساس نسبت‌های قومیتی و تناسب فرهنگی را برای حفظ حیثیت و آبرومندی به سبب فشار جمعی ناشی از محیط اجتماعی دانسته‌اند. تأثیر محیط اجتماعی بر پایداری و آرامش زندگی مشترک امری انکارناپذیر است که زنان و مردان دارای فرزند به آن اذعان نموده‌اند.

تم اصلی ۴: تعهدپذیری به خانواده

بیشتر مصاحبه‌کنندگان زن و مرد میزان مسئولیت‌پذیری را به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل پایداری زندگی مشترک بیان کرده‌اند. مسئولیت‌پذیری از دیدگاه مصاحبه‌کنندگان شامل مسئولیت نسبت به خود و دیگران، پاسخگویی نسبت به وظایف پذیرفته شده در قبال خود و دیگران، احساس تعهد و وجدان در مقابل کوتاهی‌ها و حل مشکلات و مسائل زندگی مشترک و احساس مسئولیت و تعهد نسبت به فرزند بوده که وجود آن را بر ادامه‌ی زندگی مشترک تأثیرگذار دانسته‌اند.

تم اصلی ۵: تبادلات اجتماعی

تمامی زوجین در این پژوهش ($n=38$) به تبادلات اجتماعی به عنوان یکی از دلایل پایداری و ثبات زندگی توجه ویژه داشته‌اند. اکثر آن‌ها بر نحوه‌ی برقراری ارتباطات در گذر زمان به صورت خاص تأکید داشتند. ویژگی‌هایی که زوجین بر این تم اصلی موثر شناسایی کرده بودند در تم‌های فرعی زیر مشخص شده است که در جدول ۲ ارائه گردیده است. اکثر مشارکت‌کنندگان با ده سال زندگی مشترک، غلبه بر رفتارهای دافعه و طردکننده همچون قهرهای طولانی، مشاجره و درگیری بر سر بی‌اعتمادی، خشونت کلامی، روانی یا جسمی را جزو مهارت‌های ارتباطی برشمرده‌اند؛ ضمن آنکه درک متقابل و ایجاد حس امید و آرامش با هم‌صحبتی را جزو ملزومات پایداری زندگی مشترک بیان داشته‌اند.

تم اصلی ۶: روابط زناشویی

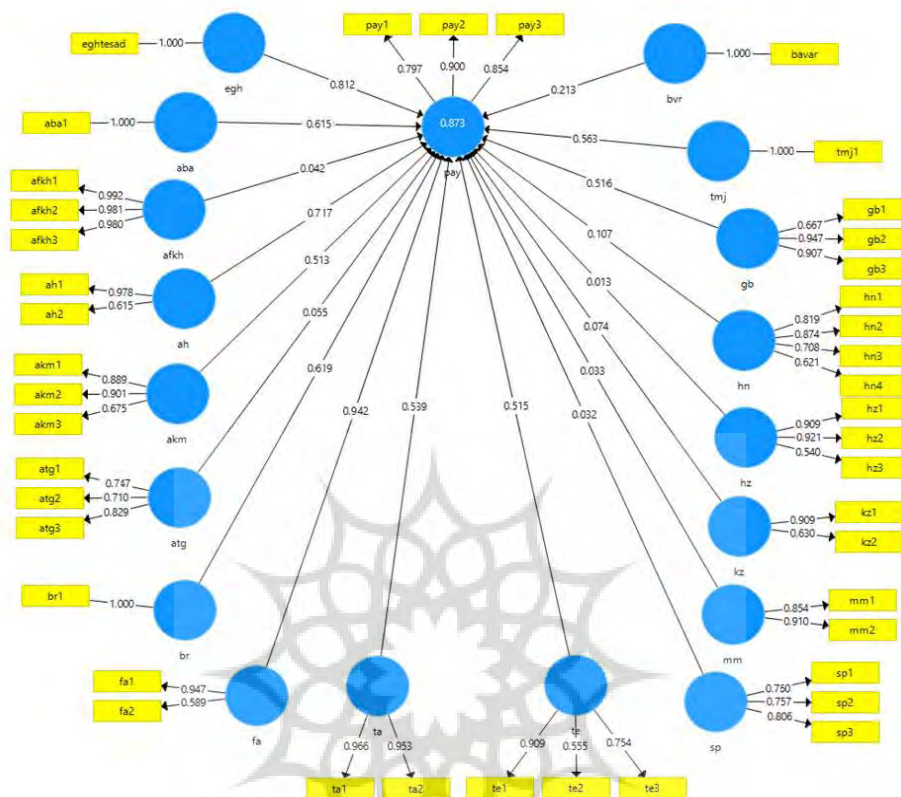
تمامی زوجین در این پژوهش ($n=38$) در مورد روابط زناشویی به عنوان یکی از دلایل پایداری و ثبات زندگی توجه ویژه داشته‌اند. اکثر آن‌ها بر روابط زناشویی در گذر زمان به صورت خاص تأکید داشتند. ویژگی‌هایی که زوجین بر این تم اصلی موثر شناسایی کرده بودند، در تم‌های فرعی زیر مشخص شده که در جدول ۲ ارائه گردیده است. ارضای نیازهای زناشویی اعم از روابط

زناشویی، عشق و محبت، ارزشمندی و احترام متقابل از اهمیت زیادی برخوردار است و بیشتر زنان و مردان مشارکت‌کننده عدم دستیابی به آن را عاملی برای گرایش به روابط خارج از ازدواج بیان نموده‌اند. هرچند برای هر دو گروه دارای فرزند و بدون فرزند، فقدان عشق و علاقه یک خلأ مهم در روابط زناشویی محسوب می‌شود، اما برای مردان و زنان با بیش از ده سال سابقه‌ی زندگی مشترک و دارای فرزند درک علاقه‌ی همسر و ابراز علاقه از راه‌های مختلف و مستمر توسط همسر حائز اهمیت است.

پس از این شناسایی که به روش تماتیک استخراج گردید، اکنون محقق به مولفه‌های اصلی و فرعی و نیز کدهای شناسایی جهت طراحی پرسش‌نامه‌ی محقق‌ساخته‌ی خود اقدام می‌کند؛ بر همین اساس، جهت مقایسه‌ی تطبیقی دو گروه زنان و مردان دارای فرزند و بدون فرزند را به روش نمونه‌گیری تصادفی مورد سوال قرار گرفتند که در ادامه به ارائه‌ی یافته‌های آن خواهیم پرداخت. لازم به ذکر است که بنا به نظر اساتید تم فرعی آینده‌نگری و هدف داشتن با یکدیگر جهت پرسش‌نامه تلفیق شد و در تم اصلی تبادلات اجتماعی نیز تم‌های فرعی امید و اعتماد اجتماعی توسط خبرگان و اساتید حذف گردید.

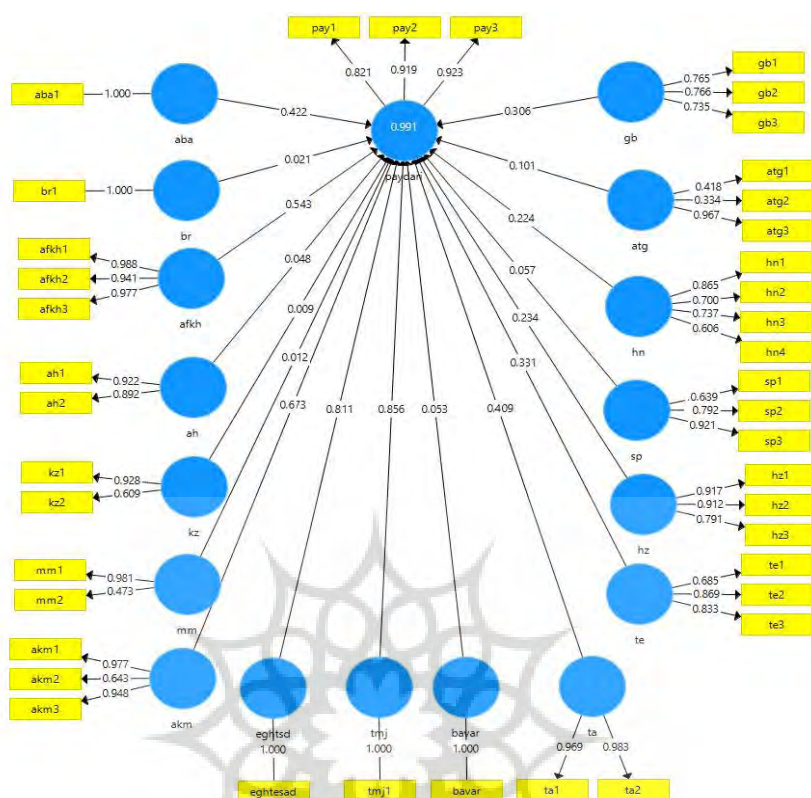
بررسی مدل‌های تحقیق

در این تحقیق، دو مدل مفهومی (افراد دارای فرزند و بدون فرزند) با استفاده از روش حداقل مربعات جزئی و نرم‌افزار Smart PLS3 مورد بررسی قرار گرفته‌اند. متغیرهای مستقل به دست آمده در جدول ۱، در قالب پیمایش در معرض نظر زنان و مردان که به مراکز مشاوره‌ی زوج درمانی مراجعه نموده‌اند، قرار گرفت؛ این نمودارها، ارتباط کلی بین متغیرهای مکنون و غیرمکنون را با یکدیگر در یک مدل نشان می‌دهند. مدل یک: مدل اندازه‌گیری پایداری زندگی مشترک در زوجین دارای فرزند؛ مدل دو: مدل اندازه‌گیری پایداری زندگی مشترک در زوجین بدون فرزند.

شکل ۱. نمودار مدل اندازه‌گیری تحقیق در افراد دارای فرزند

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

شکل ۲. نمودار مدل اندازه‌گیری تحقیق در افراد بدون فرزند

بررسی مدل اندازه‌گیری تحقیق در زوجین دارای فرزند و بدون فرزند

مدل اندازه‌گیری تحقیق یا مدل بیرونی شامل ضرایب بیرونی و درونی مدل است. ضرایب برآوردشده در جدول ۳ نشان داده شد. در نرم‌افزار smartpls آنالیز ضرایب با استفاده از آماره آزمون F-Square محاسبه می‌شود؛ مقدار آماره آزمون بیشتر از ۰/۳۵ ضریب مورد نظر معنادار در نظر گرفته می‌شود؛ همچنین هرچه ضریب مسیر بزرگتر باشد، تأثیر متغیر بر متغیر پاسخ بیشتر می‌باشد. با توجه به جدول زیر، می‌توان گفت متغیرهای تأثیرگذار بر پایداری زندگی در زوجین دارای فرزند به ترتیب عبارت‌اند از: فرزندآوری، مشکلات اقتصادی، آبرو و حیثیت، روابط خانوادگی، بحران ارزشی، ترجیح منافع جمعی بر فردی، تعهد، گذشت و بخشش، تبادلات اجتماعی و کنش متقابل. در زوجین بدون فرزند نیز می‌توان گفت متغیرهای تأثیرگذار بر پایداری

به ترتیب این موارد هستند: ترجیح منافع مالی، مشکلات اقتصادی، کنش متقابل، نگرش به زندگی، بحران ارزشی، تعهد، تبادلات اجتماعی و گذشت و بخشش.

جدول ۳. بررسی ضرایب مدل اندازه گیری برای افراد دارای فرزند و بدون فرزند

متغیر	زوجین بدون فرزند		زوجین دارای فرزند	
	آماره آزمون	ضرایب مسیر	آماره آزمون	ضرایب مسیر
بحران ارزشی	3.007	0.422	0.957	0.615
نگرش به زندگی	3.471	0.543	0.011	0.042
آبرو و حیثیت	0.021	0.048	1.054	0.717
کنش متقابل	4.550	0.673	0.754	0.513
جامعه پذیری توزیع قدرت	0.081	0.101	0.013	0.055
روابط خانوادگی	0.057	0.053	0.069	0.619
باورها و عقاید منفی	0.202	0.122	0.112	0.213
اقتصادی	8.284	0.811	1.156	0.812
فرزندآوری	1.258	0.306	1.855	0.942
گذشت و بخشش	1.188	0.224	0.801	0.516
سرمایه گذاری	1.279	0.234	0.028	0.109
داشتن هدف	0.002	0.009	0.001	0.014
کیفیت زندگی زناشویی	0.005	0.012	0.020	0.074
مهارت مدیریت منابع مالی	0.039	0.057	0.005	0.033
ساختار پاداش	2.487	0.409	0.003	0.032
تعهد	2.525	0.331	0.835	0.539
تبادلات اجتماعی	10.539	0.856	0.793	0.515
ترجیح منافع جمعی بر فردی	3.007	0.422	0.841	0.563

آزمون پایایی مدل اندازه گیری

آزمون پایایی ترکیبی: همبستگی درونی زیرمتغیرهای یک متغیر درون مدل را نشان می دهد و ضریب پایایی ترکیبی باید بیشتر از ۰/۷ باشد. در جداول ۴-۱۰ نشان داده شده است که تمام ضرایب پایایی ترکیبی (CR) بیشتر از ۰/۷ می باشد.

جدول ۴. نتایج پایایی به‌دست‌آمده برای مدل دارای فرزند و بدون فرزند

زوجین دارای فرزند		زوجین بدون فرزند		متغیر
پایایی ترکیبی CR	پایایی ترکیبی R-HO	پایایی ترکیبی CR	پایایی ترکیبی R-HO	
1.000	1.000	1.000	1.000	بحران ارزشی
0.984	0.993	0.967	0.968	نگرش به زندگی
0.867	0.887	0.786	0.798	آبرو و حیثیت
0.790	0.902	0.869	1.064	کنش متقابل
0.682	0.802	0.739	0.802	جامعه‌پذیری توزیع قدرت
0.814	9.692	1.000	1.000	روابط خانوادگی
1.000	1.000	1.000	1.000	باورها و عقاید منفی
1.000	1.000	1.000	1.000	اقتصادی
0.659	0.720	0.783	0.790	فرزندآوری
0.806	0.957	0.723	0.785	گذشت و بخشش
0.763	0.817	0.846	0.860	سرمایه‌گذاری
0.712	0.789	0.724	0.779	داشتن هدف
0.698	0.793	0.752	1.229	کیفیت زندگی زناشویی
0.719	0.745	0.866	0.872	مهارت مدیریت منابع مالی
0.810	0.820	0.760	0.927	پایداری خانواده
0.602	0.770	0.951	1.008	ساختار پاداش
0.915	0.932	0.715	0.708	تعهد
0.612	0.791	1.000	1.000	تبادلات اجتماعی
1.000	1.000	1.000	1.000	ترجیح منافع جمعی بر فردی

روایی همگرا: در اینجا برای تأیید روایی الگو از آزمون میانگین واریانس استخراجی معرفی شده توسط هنسler و همکاران^۱ (2009) استفاده شده است. طبق این آزمون، باید AVE برای هر متغیر بزرگ‌تر از ۰/۵ باشد. این مورد می‌تواند نشان‌دهنده‌ی عدم همپوشانی بین ابعاد متغیرهای تحقیق در قالب اعتبار افتراقی باشد که در نتیجه، اعتبار سازه‌ی مدل تحقیق تأیید

1. Hensler

می‌شود. جدول ۵ نتایج این آزمون را برای زوجین دارای فرزند و بدون فرزند نشان می‌دهد. همان‌طور که مشاهده می‌شود کلیه ضرایب AVE برای متغیرها بیش از ۰/۵ شده است. در نتیجه پرسش‌نامه از روایی همگرا برخوردار است.

جدول ۵. نتایج آزمون میانگین واریانس استخراجی در دو گروه زوجین دارای فرزند و بدون فرزند

متغیر	آزمون میانگین واریانس استخراجی AVE	
	زوجین دارای فرزند	زوجین بدون فرزند
بحران ارزشی	1.000	1.000
نگرش به زندگی	0.969	0.939
آبرو و حیثیت	0.668	0.823
کنش متقابل	0.686	0.755
جامعه‌پذیری توزیع قدرت	0.704	0.807
روابط خانوادگی	0.757	1.000
باورها و عقاید منفی	1.000	1.000
اقتصادی	1.000	1.000
فرزندآوری	0.622	0.571
گذشت و بخشش	0.722	0.537
سرمایه‌گذاری	0.580	0.766
داشتن هدف	0.656	0.616
کیفیت زندگی زناشویی	0.611	0.593
مهارت مدیریت منابع مالی	0.779	0.790
پایداری خانواده	0.725	0.530
ساختار پاداش	0.751	0.952
تعهد	0.921	0.639
تبادلات اجتماعی	0.747	1.000
ترجیح منافع جمعی بر فردی	1.000	1.000

شاخص‌های برازش مدل اول

شاخص نیکویی برازش (GOF)

شاخص نیکویی برازش Goodness of Fit برازش بخش ساختاری و اندازه‌گیری را به صورت هم‌زمان بررسی می‌کند. از آنجایی که GOF نمی‌تواند به طور قابل‌اعتماد مدل‌های معتبر را از نامعتبر تشخیص دهد و از آنجایی که کاربرد آن به تنظیمات مدل خاصی محدود می‌شود، پژوهشگران باید از استفاده از آن به عنوان معیار مناسب خودداری کنند. فرمول‌های محاسبه نیکویی برازش کلی مدل:

$$GOF = \sqrt{\text{average (AVE)} \times \text{average (R}^2\text{)}}$$

زوجین بدون فرزند	زوجین دارای فرزند
$= \text{Sqrt}(0.796 \times 0.991) = 0.888$	$= \text{Sqrt}(0.784 \times 0.873) = 0.827$

تزلزل و همکاران (2009) سه مقدار برای ارزیابی GOF در نظر گرفته‌اند: ضعیف اگر بین ۰/۱ تا ۰/۲۵ باشد؛ متوسط اگر بین ۰/۲۵ تا ۰/۳۶ باشد و قوی چنانچه از ۰/۳۶ بیشتر باشد. در تحقیق حاضر میزان شاخص نیکویی برازش برای زوجین دارای فرزند ۰/۸۲۷ می‌باشد که نشان از قوی بودن مدل است و برای مدل بدون فرزند، نیز میزان شاخص نیکویی برازش ۰/۸۸۸ می‌باشد که نشان از قوی بودن مدل است.

شاخص اندازه اثر F2

اندازه اثر، یکی از شاخص‌های ارزیابی بخش ساختاری مدل است و برای متغیرهای مستقل برونزا مصداق دارد. شاخص اندازه اثر، توسط جاکوب کوهن معرفی شده است و در بحث محاسبه‌ی شاخص کوهن نیز به آن پرداخته شده است. شاخص F2 برای یک متغیر مستقل، میزان تغییرات در برآورد متغیر وابسته را زمانی که اثر آن متغیر حذف شود، نشان می‌دهد. براساس نظر کوهن (1988) میزان این شاخص به ترتیب ۰/۰۲ (ضعیف)، ۰/۱۵ (متوسط) و ۰/۳۵ (قوی) است.

برای محاسبه‌ی اندازه‌ی اثر از میزان ضریب تعیین استفاده می‌شود:

$$f^2 = (R^2_{\text{included}} - R^2_{\text{excluded}}) / (1 - R^2_{\text{included}})$$

زوجین بدون فرزند	زوجین دارای فرزند
$= (0.991 - 0.989) / (1 - 0.989) = 0.245$	$= (0.873 - 0.822) / (1 - 0.873) = 0.406$

در مدل افراد دارای فرزند میزان اندازه‌ی اثر برابر ۰/۴۰۶ به دست می‌آید که نشان‌دهنده‌ی خوب بودن برازش مدل با توجه به داده‌های موجود می‌باشد. در مدل زوجین بدون فرزند نیز میزان اندازه‌ی اثر برابر ۰/۲۴۵ به دست می‌آید که نشان‌دهنده‌ی خوب بودن برازش مدل با توجه به داده‌های موجود است.

شاخص SRMR

شاخص ریشه‌ی میانگین مربعات باقیمانده‌ی استاندارد شده SRMR در مطالعات جدیدتر پیشنهاد شده و مقدار کمتر از ۰/۱۰ یا ۰/۰۸ یک تناسب خوب در نظر گرفته می‌شود. در تحقیق حاضر برای زوجین دارای فرزند $SRMR = 0.079$ به دست آمد و برای زوجین بدون فرزند نیز $SRMR = 0.043$ به دست آمد.

شاخص NFI

شاخص NFI یا Normed Fit Index که شاخص بنتلر - بونت هم نامیده می‌شود، برای مقادیر بالای ۰/۹ قابل قبول و نشانه‌ی برازندگی مدل است. در تحقیق حاضر برای زوجین دارای فرزند $NFI = 0.965$ به دست آمد و برای زوجین بدون فرزند نیز $NFI = 0.904$ به دست آمد. در جدول ۶ به بررسی متغیرهای مورد نظر در دو گروه خانم‌ها و آقایان بدون تأثیر عامل فرزند پرداخته شده است. مشاهده می‌شود که در متغیرهای سرمایه‌گذاری، داشتن هدف، کیفیت زندگی زناشویی، مهارت مدیریت منابع مالی، تعهد، باورها و عقاید منفی و بحران ارزشی بین دو گروه اختلاف معناداری وجود داشته و این مشکلات در خانم‌ها بیشتر از مردان بوده است.

در متغیر جامعه‌پذیری توزیع قدرت نیز اختلاف معناداری بین دو گروه دیده شد که آقایان بیشتر از خانم‌ها موافق این مورد بوده‌اند. در نهایت می‌توان گفت در این هشت متغیر جنسیت تأثیرگذار بوده است.

جدول ۶. تأثیر جنسیت در متغیرهای مورد بررسی

p-value	t	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد		
0.114	-1.584	1.36	3.19	148	زن	نگرش به زندگی
		1.22	3.43	152	مرد	
0.119	-1.563	0.98	2.41	148	زن	آبرو و حیثیت
		1.23	2.61	152	مرد	
0.064	1.859	0.97	3.75	148	زن	کنش متقابل
		1.09	3.53	152	مرد	
0.000	-5.364	0.92	2.76	148	زن	جامعه‌پذیری توزیع قدرت
		1.00	3.36	152	مرد	
0.032	-2.156	1.34	2.61	148	زن	روابط خانوادگی
		1.33	2.94	152	مرد	
0.173	-1.366	1.10	3.38	148	زن	گذشت و بخشش
		1.05	3.55	152	مرد	
0.000	4.654	0.96	3.23	148	زن	سرمایه‌گذاری
		0.81	2.75	152	مرد	
0.000	4.134	1.00	3.24	148	زن	داشتن هدف
		1.01	2.76	152	مرد	
0.009	2.632	0.96	3.01	148	زن	کیفیت زندگی زناشویی
		0.99	2.72	152	مرد	
0.000	3.706	1.04	3.28	148	زن	مهارت مدیریت منابع مالی
		1.20	2.80	152	مرد	
0.657	0.444	0.87	3.90	148	زن	پایداری
		0.91	3.86	152	مرد	
0.148	1.45	0.67	3.35	148	زن	ساختار پاداش
		0.75	3.23	152	مرد	
0.016	2.424	1.30	3.21	148	زن	تعهد

		1. 27	2. 85	152	مرد	
0. 61	0. 511	0. 88	2. 55	148	زن	تبادلات اجتماعی
		0. 95	2. 50	152	مرد	
0. 01	2. 61	0. 96	4. 05	148	زن	باورها و عقاید منفی
		1. 06	3. 75	152	مرد	
0. 686	0. 405	1. 08	3. 88	148	زن	ترجیح منافع مالی
		1. 03	3. 83	152	مرد	
-	-	1. 02	3. 99	148	زن	اقتصادی
		.	.	0	مرد	
0. 000	4. 302	1. 01	3. 54	148	زن	بحران ارزشی
		1. 16	3. 00	152	مرد	

در جدول ۷ به بررسی متغیرهای مورد نظر در دو گروه افراد دارای تحصیلات دانشگاهی و غیردانشگاهی (دیپلم و کمتر) بدون تأثیر عامل فرزند پرداخته شده است. مشاهده می‌شود که در متغیرهای گذشت و بخشش، سرمایه‌گذاری، تعهد، اقتصادی، داشتن هدف، کیفیت زندگی زناشویی، مهارت مدیریت منابع مالی، باورها و عقاید منفی بین دو گروه اختلاف معناداری وجود داشته و تحصیلات در این متغیرها تأثیرگذار بوده است. در چهار مورد اول افراد بدون تحصیلات دانشگاهی و در چهار مورد دوم افراد دارای تحصیلات دانشگاهی به متغیر مورد نظر امتیاز بیشتری داده‌اند.

جدول ۷. تأثیر تحصیلات در متغیرهای مورد بررسی

p-value	t	انحراف استاندارد	میانگین	تعداد		
0. 169	1. 38	1. 31	3. 42	140	دیپلم و کمتر	نگرش به زندگی
		1. 28	3. 21	160	دانشگاهی	
0. 742	0. 33	0. 99	2. 54	140	دیپلم و کمتر	آبرو و حیثیت
		1. 21	2. 49	160	دانشگاهی	
0. 478	0. 71	1. 00	3. 68	140	دیپلم و کمتر	کنش متقابل
		1. 07	3. 60	160	دانشگاهی	
0. 583	-0. 549	0. 91	3. 03	140	دیپلم و کمتر	

		1.08	3.09	160	دانشگاهی	جامعه پذیری توزیع قدرت
0.067	1.838	1.26	2.93	140	دیپلم و کمتر	روابط خانوادگی
		1.41	2.64	160	دانشگاهی	
0.035	2.121	1.12	3.60	140	دیپلم و کمتر	گذشت و بخشش
		1.03	3.34	160	دانشگاهی	
0.007	-2.737	0.85	2.83	140	دیپلم و کمتر	سرمایه گذاری
		0.95	3.12	160	دانشگاهی	
0.036	-2.104	0.94	2.87	140	دیپلم و کمتر	داشتن هدف
		1.09	3.12	160	دانشگاهی	
0.000	-4.339	0.91	2.61	140	دیپلم و کمتر	کیفیت زندگی زناشویی
		1.00	3.09	160	دانشگاهی	
0.000	-4.528	1.15	2.73	140	دیپلم و کمتر	مهارت مدیریت منابع مالی
		1.08	3.31	160	دانشگاهی	
0.156	-1.422	0.93	3.80	140	دیپلم و کمتر	پایداری
		0.85	3.95	160	دانشگاهی	
0.133	1.507	0.64	3.36	140	دیپلم و کمتر	ساختار پاداش
		0.76	3.23	160	دانشگاهی	
0.03	2.175	1.25	3.20	140	دیپلم و کمتر	تعهد
		1.33	2.88	160	دانشگاهی	
0.067	1.838	0.79	2.62	140	دیپلم و کمتر	تبادلات اجتماعی
		1.00	2.43	160	دانشگاهی	
0.007	-2.726	1.09	3.73	140	دیپلم و کمتر	باورها و عقاید منفی
		0.94	4.05	160	دانشگاهی	
0.056	-1.922	1.09	3.73	140	دیپلم و کمتر	ترجیح منافع مالی
		1.02	3.96	160	دانشگاهی	
0.015	2.456	0.95	4.23	62	دیپلم و کمتر	اقتصادی
		1.05	3.81	86	دانشگاهی	
0.449	-0.758	1.06	3.21	140	دیپلم و کمتر	بحران ارزشی
		1.17	3.31	160	دانشگاهی	

بحث و نتیجه‌گیری

چنانچه پیش از این گفته شد، واژگونی فوکو عبارت است از آنچه انسان ممکن است در فرض مفهوم مخالف در ذهن خود را احیا کند؛ به عبارتی وقتی پدیده‌ای از زاویه خاصی مورد توجه قرار می‌گیرد، می‌توان زاویه و افق دیگر آن را نیز مطرح کرد. براساس چنین رویکردی در این تحقیق به ارائه‌ی مدل دلایل پایداری زندگی زوجین دارای فرزند و بدون فرزند در شهر مشهد پرداخته شده است؛ با این هدف، به ۱۵۰ نفر از زوجین پرسش‌نامه داده شد و پاسخگویان افرادی بودند که جهت مشاوره‌های تخصصی به مراکز مشاوره مراجعه نموده بودند؛ افرادی که رضایتمندی از زندگی زناشویی نداشته ولی باز هم به زندگی مشترک خود ادامه می‌دادند. در نهایت، دو مدل پایداری زندگی زوجین استخراج گردید که پایایی و روایی هر دو مدل مطابق یافته‌های تحقیق اثبات گردید و سپس شاخص‌های برازش مدل‌ها به تفکیک محاسبه گردید که نتایج تحقیق حاکی از برازش هر دو مدل بود. برآیند نهایی تحقیق حاضر بیانگر آن است که در دو گروه زوجین دارای فرزند و بدون فرزند دلایل زمینه‌ساز و تسهیل‌کننده در تداوم و پایداری زندگی مشترک تا حدودی متفاوت می‌باشد. به نظر می‌رسد که حضور فرزند و تجارب و عملکردهای ناشی از آن بر نتایج هر دو گروه تأثیرات متفاوتی داشته است؛ چرا که مدل به دست آمده در هر دو گروه دارای تفاوت‌هایی ناشی از ساخت اجتماعی بر اثر حضور فرزندان بوده است.

در واقع با توجه به برازش خوب هر دو مدل و متغیرهای تأثیرگذار بر پایداری زندگی زناشویی می‌توان نتیجه گرفت متغیرهای مشترک در هر دو مدل عبارت‌اند از: بحران ارزشی، کنش متقابل، مشکلات اقتصادی، گذشت و بخشش، تعهد و تبادلات اجتماعی. این متغیرها در هر دو گروه زوجین دارای فرزند و زوجین بدون فرزند، تأثیر مهم و مثبتی بر پایداری زندگی زناشویی در زوجین مشهودی دارد اما سایر متغیرهای دو مدل که در دو گروه متفاوت می‌باشد، تحت تأثیر فرزندآوری یا ساخت اجتماعی ناشی از عدم حضور فرزند در خانواده می‌باشد. به بیان دقیق‌تر باید گفت در مدل زوجین دارای فرزند عوامل آبرو و حیثیت، روابط خانوادگی و ترجیح منافع جمعی بر فردی نیز از جمله دلایل مهم اثرگذار بر پایداری می‌باشد اما در گروه زوجین بدون فرزند دلایل ترجیح منافع جمعی بر فردی و نگرش به زندگی مشترک بیشتر بر تداوم و پایداری زندگی زوجین اثرگذار بوده است. در زوجین بدون فرزند، تداوم زندگی مشترک تحت تأثیر مؤلفه‌ی نگرش به

زندگی مشترک دارای مفاهیمی شامل این موارد می‌شود: نگرش مثبت به مشکلات در خانواده، بزرگ نکردن مشکلات و هدفمندی در زندگی. این امر بدین معناست که زوجین بدون فرزند باید جهت تداوم زندگی مشترک توجه خود را به داشتن اهداف مشترک در زندگی و برنامه‌ریزی جهت تحقق این اهداف معطوف نمایند؛ زیرا انسان‌ها زمانی امنیت خاطر و آرامش دارند که افق روشنی را برای آینده خود ترسیم کنند. داشتن هدف در زندگی باعث ایجاد انگیزه و رضایت درونی می‌شود و میزان رسیدن به موفقیت در این خانواده‌ها بالاست. اگر طرفین یک رابطه هدف مشترک برایشان اهمیت داشته باشد، آن‌ها رابطه‌شان را راحت‌تر مدیریت خواهند کرد و دو نفر در یک راستا گام برمی‌دارند و سعی می‌کنند تعارضاتشان را به گونه‌ای مسالمت‌آمیز حل کنند. اگر طرفین هدف مشترکی را دنبال کنند، به محض اینکه در مسیرشان دچار مشکل شوند، با تعامل و همکاری آن را برطرف خواهند نمود و همین همکاری و تعامل باعث می‌شود احساس صمیمیت و علاقه‌ی طرفین نسبت به یکدیگر تقویت شود. به منظور حصول نتایج بهتر توصیه می‌شود زوجین زمان بیشتری را برای با هم بودن در نظر بگیرند و زمانی را برای انجام کارهای لذت‌بخش و دونفره مانند پیاده‌روی، خرید، ورزش، انجام کارهای منزل و غیره اختصاص دهند. این اقدامات به ظاهر ساده در واقع نوعی تمرین برای کارگروهی و تسریع در رسیدن به اهداف مشترک و پایداری زندگی زناشویی می‌گردد. در زوجین دارای فرزند متغیرهای آبرو و حیثیت و روابط خانوادگی و ترجیح منافع جمعی بر فردی بر پایداری زندگی زناشویی تأثیر داشته است؛ به بیانی حفظ بنیان خانواده با توجه به آموزه‌های دینی و عرف اجتماعی و حفظ آبروی خانوادگی و روابط خانوادگی به جهت تأمین آتی‌های فرزندان برای این زوجین مهم است. والدین بالفطره فداکار هستن و منافع جمعی خانواده را بر منافع فردی خود ترجیح می‌دهند و هر چه گذر از این فردیت تقویت شود، می‌توان به پایداری زندگی خانوادگی امیدوار بود. مهم‌ترین متغیرها که هر دو گروه را مورد هدف قرار می‌دهد، متغیرهای بحران ارزش و کنش متقابل و مشکلات اقتصادی و گذشت و بخشش و تعهد و تبادلات اجتماعی است که بسیاری از آن‌ها به آموزه‌های اخلاقی و نحوه‌ی جامعه‌پذیری افراد برمی‌گردد؛ لذا نهادهای متولی امر تربیت نظیر آموزش و پرورش و آموزش عالی باید به تأثیر این مزایای اخلاقی نظیر گذشت و بخشش و تعهد اخلاقی و پایبندی به اصول اخلاقی به جهت زیربنای داشتن خانواده پایدار تأکید نمایند؛ علاوه بر آن، نداشتن تضاد ارزشی

بین زوجین با توجه به بالا رفتن سطح تحصیلات و آگاهی افراد به ارزش‌های ذهنی خود یک امر ضروری است؛ لذا مشاورین محترم می‌بایست به شناخت افراد از ارزش‌های یکدیگر قبل از ازدواج تأکید نمایند و از وفاق ارزشی زوجین مطمئن شوند. متغیر اقتصادی نیز از مولفه‌های مهم در پایداری زندگی زناشویی است زیرا محرومیت اقتصادی و مشکلات آن تعاملات مثبت زوجین را کاهش می‌دهد و موجب فشار روانی و تضعیف کیفیت رابطه می‌گردد؛ لذا زوجین باید مدیریت مالی را براساس وضعیت اقتصادی و هزینه‌های زندگی داشته باشند. طبق نظریه‌ی منحنی U بین مراحل زندگی و کیفیت زناشویی ارتباط وجود دارد و کیفیت و تداوم زناشویی می‌تواند تحت تأثیر عوامل درونی و بیرونی در ارتباط با زوجین قرار گیرد؛ یکی از عوامل درونی گذشت و بخشش است؛ در این مورد اثبات گردید که گذشت از اشتباهات جزئی، نداشتن حس انتقام‌جویی، داشتن صبر و تحمل موجب پایداری و حفظ زندگی زناشویی می‌گردد؛ لذا طبق این نظریه، به منظور جلوگیری از کاهش زیاد میزان رضایت از زندگی زناشویی در دوره‌ی والدگری زوجین می‌بایست نسبت به اهمیت گذشت و بخشش در زندگی واقف باشند. طبق نظر لوینگر (1965)، در تشریح دلایل سالم و کامل باقی ماندن برخی ازدواج‌ها و ختم شدن برخی ازدواج‌ها به طلاق، افراد زمانی تمایل دارند در یک رابطه باقی بمانند که پاداش‌های دریافتی از رابطه زیاد و هزینه‌های صرف‌شده در رابطه اندک باشد. طبق نظریه‌ی مبادله نیز براساس نظام تبادلات اجتماعی کیفیت روابط زناشویی به پیامدهای درک‌شده از روابط زناشویی اشاره دارد که این پیامدها شامل نتایج پاداش دریافتی حاصل از ازدواج منهای هزینه‌های درون ازدواج است؛ افراد در ارتباط‌هایی شرکت می‌کنند که امید به پاداش و منافع داشته باشند و از تعاملاتی که احتمال بروز درد و رنج داشته باشد، دوری می‌کنند؛ حداقل انتظار افراد از یک رابطه این است که میزان رنج‌آوری و منافع حاصل از آن مساوی باشد و به طور کلی پایداری یک رابطه با سطح کلی پاداش‌ها مرتبط است؛ با چنین رویکردی می‌توان دریافت که روابط اجتماعی و حفظ آن بر زندگی زوجین دارای فرزند موثر است و منجر به پایداری زندگی مشترک می‌گردد. این نتایج با یافته‌های نصیری ده سرخی و همکاران (۱۳۹۷) که نشان داده است به طور کلی عوامل پاداش‌دهنده در جهت راهبردهایی که افراد برای نگهداری زندگی مشترکشان به کار می‌گیرند، موثر است، کاملاً همخوانی دارد.

نتایج تحقیق نعیمی و همکاران (۱۳۹۸) نیز در خصوص تأثیر کیفیت زندگی مشترک و تداوم آن نشان می‌دهد داشتن فرزند بر پایداری زندگی مشترک اثرگذار می‌باشد. در خصوص تبادلات اجتماعی و کنش متقابل و صمیمیت نیز نتایج تحقیق قزلباشیان و عارفی (۱۳۹۴) و کاوه فارسانی و همکاران (۱۳۹۹) موید نتایج تحقیق حاضر در هر دو گروه زوجین با فرزند و بدون فرزند است. در نهایت می‌توان گفت که مدل تحکیم و پایداری خانواده در دو گروه بافرزند و بدون فرزند متفاوت است و توجه به تفاوت‌ها در هر دو مدل می‌تواند به موفقیت بیشتر پایداری و تداوم زندگی مشترک زوجین ختم شود. این نتایج به‌شدت می‌تواند در برنامه‌ریزی‌های مشاوره جهت خانواده‌های با فرزند و بدون فرزند موثر واقع گردد. لازم به ذکر است متخصصان خانواده تمرکز خود را بیشتر بر روی پیشگیری از مشکلات و اختلاف‌های بزرگتر و بغرنج‌تر قرار می‌دهند و سعی می‌کنند، در کنار حل مشکلات حاضر اعضای خانواده، از رشد مشکلات بعدی جلوگیری نمایند زیرا آنچه باعث پدید آمدن اختلاف‌های بزرگ و گاه حل‌نشده می‌شود تکرار اختلاف‌های خانوادگی کوچک است؛ لذا نجات زوجین از طلاق و جدایی و بالا بردن کیفیت زندگی زناشویی با درک و شناخت دلایل پایداری و تقویت زندگی خانوادگی میسر است؛ به نوعی مشاور خوب با آگاهی از این دلایل و تفاوت‌ها و تأثیر جنسیت و سن و درآمد و غیره می‌تواند مهارت خود را در حل مسئله و تعارض پیش‌آمده براساس گروه‌های هدف (زن/ مرد - تحصیلات دانشگاهی/ بدون تحصیلات دانشگاهی) گسترش دهد. شناخت این دلایل در همه‌ی رویکردهای خانواده درمانی، که هدف اصلی آن تسهیل حل مشکلات در خانواده و نیز ارتقا و رشد سالم آن از طریق تمرکز بر روابط موجود بین عضو مشکل‌دار و اعضای دیگر خانواده یا جامعه است، مفید و موثر واقع می‌گردد و موجب می‌شود مشاور از یک الگوی یکسان و تکراری جهت مشاوره و خانواده درمانی استفاده ننماید. در بررسی انواع خانواده درمانی به شرح زیر به وضوح می‌توان اهمیت شناخت این دلایل را مشاهده نمود. در خانواده درمانی سیستمی بر تعاملات و روابط و باورهای فرهنگی اجتماعی اعضای خانواده تمرکز می‌کند که به آن‌ها کمک کند تا مشکلات را حل کرده و رابطه را بهتر کنند. در روش خانواده تحلیلی شناسایی و به چالش کشیدن الگوی روابط در خانواده اصلی مد نظر مشاور قرار می‌گیرد و بر زمان حال و کمک به رشد، عزت نفس و ارتباط و تعامل اعضای خانواده تأکید می‌گردد. در دو مدل بعدی یعنی خانواده درمانی تجربی و خانواده درمانی

ساختاری به ترتیب تمرکز بر مهارت‌هایی چون خودانگیختگی، خلاقیت و تغییر الگوهای تعامل کژکار در خانواده به منظور بازسازی ساختار خانواده پرداخته می‌شود و سعی می‌شود تعاملات بین اعضای خانواده بهبود یابد و در نهایت، در خانواده درمانی راهبردی تمرکز بر راه‌حل و راهبرد است. در تمامی این تکنیک‌ها شناخت خانواده و الگوهای تعاملی اهمیت زیادی دارد و این پژوهش به این شناخت کمک مهمی می‌کند. به طور مثال اگر مشاور خانواده تأثیر متغیر تحصیلات دانشگاهی را بر متغیرهای پایداری مدنظر قرار دهد، در رابطه با مراجعین با تحصیلات دانشگاهی سعی بر افزایش مهارت‌هایی مانند تعریف هدف مشترک در زندگی زناشویی و یا مدیریت مالی و بالا بردن کیفیت زندگی زناشویی می‌کند و در مورد مراجعین بدون تحصیلات دانشگاهی تأکید بر متغیرهای اثبات‌شده‌ی دیگر مانند گذشت و بخشش و تعهد و سرمایه‌گذاری می‌نماید و یا در زوجین با میانگین سن پایین بر افزایش تبادلات اجتماعی و ارتباط موثر با اطرافیان تأکید می‌کند. در این تحقیق در متغیرهای اثبات‌شده متوجه می‌شویم نحوه‌ی جامعه‌پذیری و الگوهای تربیتی افراد می‌تواند زمینه‌ساز تشکیل زندگی خانوادگی موفق باشد؛ لذا مشاوران تربیتی و سازمان‌های متولی پرورش نسل آینده، از جمله آموزش و پرورش و آموزش عالی، نیز می‌توانند با ارائه‌ی آموزش‌های صحیح و مهارت‌های فردی، جامعه‌پذیری صحیح افراد را رقم بزنند تا اینگونه شاهد خانواده‌های مستحکم و سالم و در ابعاد کلان جامعه‌ای سالم باشیم.

تعارض منافع:

هیچ گونه تعارض منافع در این پژوهش وجود ندارد.

منابع

- اشعریون، الهه، لیل آبادی، لیدا، سهرابی اسمرود، فرامرز، و سپاه منصور، مژگان (۱۴۰۳). نقش میانجی فرسودگی زناشویی در رابطه ساختاری پایداری روانی و سالم زیستی. *مجله دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی مشهد*، ۶۷(۱)، ۲۲۰-۲۳۲.
- باقری فام، بیتا، صادقی، احمد، و ایمانیان اردبیلی، مسعود (۱۴۰۳). مطالعه‌ای در دلایل پایداری زندگی زناشویی زوجین دارای فرزند و بدون فرزند در مناطقی از مشهد. *مجله پژوهش‌های جامعه‌شناسی*، ۱۸(۱)، ۵۲-۷۶.
- بهراری، زهرا (۱۳۹۴). نقش سبک زندگی در رضایت زناشویی زوجین. *فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی*، ۶(۲۲)، ۱۲۵-۱۴۵.
- پولادی، اسماعیل، جهانبخش، اسماعیل، و محمدی، اصغر (۱۳۹۷). تبیین جامعه‌شناختی مناسبات زندگی مشترک زوجین به وسیله الگوهای تربیتی خانواده. *مجله پژوهش‌های جامعه‌شناختی*، ۱۲(۱ و ۲)، ۸-۲۹.
- حسن‌زاده، صالح (۱۳۹۲). عوامل تحکیم خانواده در فرهنگ اسلامی. *پژوهش‌نامه معارف قرآنی*، ۴(۱۵)، ۴۵-۶۸.
- حسینی، مریم، و کاظمی، فرنگیس (۱۳۹۰). *رابطه سبک‌های مقابله‌ای با صمیمیت و تعهد زناشویی در فرهنگیان شهر ایلام (پایان‌نامه کارشناسی ارشد روان‌شناسی)*، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.
- شاه‌بختی، زینب، شفیع آبادی، عبدالله، حسنی، جعفر، و جاجرمی، محمود (۱۳۹۸). طراحی مدل مفهوم خانواده در زوجین متقاضی طلاق بر اساس نظریه داده بنیاد. *پژوهش‌نامه مددکاری اجتماعی*، ۱۵(۳)، ۲۳۹-۲۷۸.
- شهبازی، مسعود، و خادم‌علی، غلامرضا (۱۳۹۷). بررسی و مقایسه رضایت زناشویی، کیفیت زندگی، شادکامی و امید به زندگی در زنان کمتر و بالاتر از ۵ سال ازدواج. *مجله مشاوره کاربردی*، ۸(۲)، ۵۴-۳۹.

صدقی، پروین، اسکوئی، آرزو، و مجتبابی، مینا (۱۴۰۰). نقش میانجی خودشناسی انسجامی در رابطه بین مؤلفه‌های دلبستگی والدین با خودپنداره دانش‌آموزان. *مجله خانواده پژوهی*، ۱۷(۴)، ۶۸۵-۷۰۳.

فوکو، میشل (۱۳۸۹). *نظم/اشیاء: دیرینه‌شناسی علوم انسانی* (ترجمه یحیی امامی). تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

قزلباشیان، زهرا، و عارفی، مختار (۱۳۹۴). صمیمیت زناشویی و خرسندی زناشویی در زنان نابارور و عادی. *مجله تحقیقات بالینی در علوم پیراپزشکی*، ۴(۴)، ۳۶۰-۳۶۷.

قنبری‌باغستان، عباس، فرهمند، الهه، و ماریانی محمد، نور (۱۴۰۰). بررسی رضایت زناشویی بر اساس صمیمیت، احساس تعلق و گذشت (مطالعه موردی: زنان متأهل شهر مشهد). *مطالعات فرهنگی و ارتباطی*، ۱۷(۶۴)، ۱۶۳-۱۸۳.

کاوه فارسانی، ذبیح‌الله، رجبی، غلامرضا، امان‌الهی، عباس، و خجسته‌مهر، رضا (۱۳۹۹). تدوین مدل بومی کیفیت زناشویی: پژوهشی کیفی بر اساس نظریه زمینه‌ای. *دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی*، ۱(۲۱)، ۶۰-۷۱.

مدیری، فاطمه، و قاضی طباطبایی، محمود (۱۳۹۷). بررسی تأثیر کیفیت زندگی زناشویی بر قصد فرزندآوری. *جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، ۵(۱۲)، ۷۳-۹۳.

موسوی، سیده فاطمه، و دهشیری، غلامرضا (۱۳۹۴). نقش فاصله بین انتظارات و واقعیت رابطه زناشویی در رضایت زناشویی زنان و مردان شهر تهران. *مجله مطالعات اجتماعی روانشناختی زنان*، ۱۳(۲)، ۹۳-۱۱۰.

نصیری ده‌سرخی، راضیه، دهشیری، غلامرضا، و عامری، فریده (۱۳۹۷). رابطه دلایل ادامه زندگی مشترک با انواع راهبردهای حفظ رابطه زناشویی. *مجله مطالعات اجتماعی روانشناختی زنان*، ۱۶(۲)، ۲۱۰-۱۹۱.

نعیمی، ابراهیم، سعیدی، میلاد، و کاظمیان، سمیه (۱۳۹۸). مقایسه کیفیت زندگی زوجین تک‌فرزند با زوجین دارای بیش از دو فرزند در خانواده‌های تهرانی. *نشریه مشاوره و روان‌درمانی خانواده*، ۱(۲۷)، ۱۶۱-۱۷۲.

یوسفی، ناصر، و باقریان، مهرنوش (۱۳۹۰). بررسی ملاک‌های همسرگزینی و فرسودگی زناشویی به عنوان متغیرهای پیش‌بین زوجین متقاضی طلاق و مایل به ادامه‌ی زندگی مشترک. فصلنامه مشاوره و روان‌درمانی خانواده، ۱(۳)، ۲۸۴-۳۰۱.

- Lainiala, L. (2011). The impact of relationship quality on childbearing in Finland. *Finnish Yearbook of Population Research*, 46, 31 – 47. Doi:10.23979/fypr.45064
- Marrero-Quevedo, R. J., Blanco-Hernández, P. J., Hernández-Cabrera, J. A. (2019) Adult attachment and psychological well-being: The mediating role of personality. *Journal of Adult Development*. 26 (2), 41-56. Doi:10.1007/s10804-018-9297-x
- Segami, V, B., Van Eeden, C. (2020) Marital symbols and the marriage satisfaction and spiritual wellbeing of BaTswana married women. *Journal of Psychology in Africa*. 30 (1), 37-43. DOI:10.1080/14330237.2020.1722363
- Vanassche, s., Swicegood, g., Matthijs, K. (2013). Marriage and children as a key to happiness? Cross-national differences in the effects of marital status and children on well-being. *Science & Business Media B. A*, 4(2), 23 – 31. DOI: 10.1007/s10902-012-9340-8
- Zhaoyang, R., Martire, L. M., Stanford, A. M. (2018). Disclosure and holding back: communication, psychological adjustment, and marital satisfaction among couples coping with osteoarthritis. *Journal of Family Psychology*,